PARTEA A DOUA

jar
De-abia apuca să se răspîndească prin Kiev dangătul, destul de răsunător al clopotului de la seminar, aninat la poarta Mănăstirii Fraţilor, că cete întregi de şcolari şi bursaci se grăbeau de zor într-acolo, de prin toate colţurile oraşului. „Grămăticii", „retorii", „filozofii" şi „teologii"[1] se îndreptau cam în silă spre clasele lor, ţinîndu-şi caietele subsioara. Grămăticii erau încă mititei de tot: se-nghionteau în mers şi se certau între ei cu glăscioare cît se poate de subţirele. Aproape toţi aveau hăinuţele rupte sau pătate, iar buzunarele doldora de tot soiul de nimicuri ca arşice, piuitoare făcute din pene, bucăţi de plăcintă mîncate la un capăt, ba adeseori chiar cîte un pui de vrabie; se întîmpla cîteodată ca vreuna din aceste vrăbiuţe să scoată dintr-o dată un ciripit pătrunzător în liniştea de mormînt a clasei şi astfel să-i prilejuiască stăpînului său cîteva linii zdravene pe podul palmelor sau chiar o răfuială cu nuiaua de vişin. Retorii păşeau mai aşezat: hainele lor erau adesea întregi; în schimb pe faţă aveau aproape întotdeauna cîte o podoabă în chip de „floricică retorică": un ochi învineţit şi băgat în fundul capului, o băşică mare şi umflată în loc de buză, ori cine ştie ce alt semn. Retorii vorbeau şi se înjurau cînd erau între ei, cu glasuri mai groase. Cît despre filozofi, aceştia îi ziceau cu o octavă întreagă mai jos decît retorii, iar în buzunare, în afară de mahorcă tare, nu mai aveau nimic. Nu obişnuiau să mai pună şi cîte ceva la o parte: înfulecau pe loc tot ce le cădea la îndemînă; duhneau uneori atît de grozav a pipă şi basamac, încît cîte un meseriaş care trecea pe lîngă ei se oprea locului şi adulmeca aerul vreme îndelungată, ca un copoi.
în acel ceas al dimineţii, tîrgul abia începea să prindă viaţă şi precupeţele cu covrigi, jimble, sîmburi de harbuz şi prăjiturele cu miere şi mac trăgeau pe-ntrecute de poalele hainei acelora dintre bursaci care le aveau făcute din stofă subţire de lînă ori de bumbac.
— Conaşilor! Conaşilor! Veniţi încoace, aici! ţipau ele, care mai de care. din toate părţile.
Vii este o plăsmuire uriaşă a imaginaţiei poporului. Acesta e numele pe care maloruşii îl dau mai-marelui spiriduşilor. Vii are pleoape grele ce cad pînă la pămînt Toată povestirea e culeasă din popor. Eu unul n-am vrut să schimb nimic din ea şi o redau aproape în aceeaşi formă simplă în care am auzit-o (n.a.).

Hai la covrigi, dulciuri cu mac, turte dulci şi plăcinte că-s bune! Zău ; s tare bune! Au miere! Cu mîna mea le-am făcut! Alta, ţinînd în sus un beţişor lung şi răsucit, făcut din aluat, striga şi dînsa:
— Iaca un ţurţure! Cumpără un ţurţure, conaşule!
— Ba să nu care cumva să luaţi ceva de la dînsa: ia, priviţi-o cîtu-i de scîrboasă, cu nasul ei pocit şi mîinile murdare...
Dar de filozofi şi teologi se temeau să se lege, pentru că acestora le plăcea doar să guste, şi pentru asta luau cîte un pumn întreg de bunătăţi.
De cum ajungea la seminar, toată droaia se împrăştia prin clasele aflate în odăiţe joase, dar îndeajuns de încăpătoare, cu ferestre mici, uşi largi şi bănci mînjite. Clasele se umpleau dintr-o dată de zumzetul feluritelor voci: monitorii îşi ascultau învăţăceii; glăsciorul înalt şi răsunător al grămăticului se potrivea numai bine cu zdrăngănitul ochiurilor de sticlă ale ferestruicilor clasei, care-i răspundeau aproape pe acelaşi glas; într-un colţ zbîrnîia retorul cu o gură atît de mare şi buze atît de groase, că s-ar fi potrivit pe puţin unui filozof. Zbîrnîia atît de gros că, dacă-l ascultai mai de departe, nu auzeai decît: bu-bu-bu! Monitorii, tot ascultînd lecţia, trăgeau cu coada ochiului pe sub bancă, poate s-o iţi din buzunarul vreunui şcolar supus puterii lor vreo jimblă, un colţunaş sau o punguţă cu seminţe de dovleac.
în zilele cînd toată droaia asta de cărturari ajungea la şcoală ceva ma devreme, ori cînd se răspîndea zvonul că profesorii o să mai întîrzie, atunci, cu încuviinţarea tuturor, se punea la cale o bătălie la care trebuiau să ia parte toţi, pînă şi cenzorii însărcinaţi cu supravegherea bunei rînduieli şi a bunei purtări a tot norodul şcolăresc. Doi dintre teologi hotărau de obicei cum avea să se desfăşoare lupta: o clasă întreagă împotriva altei clase întregi, ori să se împartă cu toţii în două tabere: bursacii şi seminariştii. într-un fel sau altul, grămăticii erau aceia care începeau încăierarea, dar de îndată ce se

amestecau retorii, ei o luau la sănătoasa, se urcau pe cîte ceva mai înalt şi urmăreau de acolo bătălia. Mai tîrziu se avînta „filozofia" cu mustaţa-i neagră şi lungă, iar la urmă de tot intra şi „teologia" cu şalvarii ei înspăimîntători şi grumazurile mari
Şi groase.
De obicei, pînă la urmă teologia îi bătea pe toţi, şi filozofia care-şi scărpina coastele era înghesuită în clasă, unde se aşeza îndată în bănci, ca să-şi tragă sufletul. Profesorul care intra la lecţie şi care luase şi el parte pe vremuri la asemenea încăierări, ghicea dintr-o singură aruncătură de ochi azvarlită Peste feţele aprinse ale învăţăceilor săi că lupta fusese straşnică; şi în vreme ce [e] şfichiuia cu nuiaua degetele retoricii, în clasa de alături, un alt profesor băga minţile în cap filozofiei, croind-o peste palme cu nişte lopăţele de lemn. In ceea ce priveşte teologii, lucrurile se petreceau cu totul altfel: ei căpătau, dă spusa unui profesor de teologie, „cîte o măsură de mazăre cu bobul e", adică un număr de lovituri date cu o biciuşca scurtă de piele,

La zilele mari sau de sărbători, atît seminariştii, cît şi bursacii umblau la casele oamenilor cu vicleimul. Uneori jucau cîte o comedie şi atun neapărat că se acoperea de slavă cîte un teolog de statură doar cu puţin m mică decît clopotniţa din Kiev, care o făcea pe Irodiada sau pe Pentifreia nevasta sfetnicului de la curtea faraonului Eghipetului. Drept răsplată comedianţii se alegeau cu cîte un cot de pînză, un sac de mei, o jumătate de gîscă fiartă sau altceva asemănător.
Tot poporul acesta de cărturari, atît seminarul, cît şi bursa, ce-şi purtau unul altuia un soi de ură rămasă prin clironomie, era cît se poate de sărac în ceea ce priveşte mijloacele de a-şi face rost de hrană şi totodată cît se poate de lacom: era, bunăoară, cu neputinţă, oricît te-ai fi străduit, să socoti cîte găluşte înfulecă fiecare dintre ei la cină; iată de ce prinosul dat din toată inima de către gospodarii mai înstăriţi nu putea fi îndestulător. De aceea „senatul" alcătuit din filozofi şi teologi, îi trimitea pe grămătici şi pe retori, sub conducerea cîte unui filozof - iar uneori li se alătura pe de-a-ntregul cu tot corpul lui de senatori - cu saci pe umeri întru pustiirea grădinilor de legume ale oamenilor. Atunci se ivea la bursă bostanul fiert. Iar senatorii nimiceau atîţia harbuji şi zămoşi, încît a doua zi monitorii auzeau de la ei două lecţii în loc de una: cea rostită pe buze şi cea ghiorăită de maţele lor, de senatori. Atît bursacii cît şi seminariştii purtau un soi de surtuce lungi, ale căror poale ajungeau „pînă în zilele noastre", o vorbă cu tîlc, care aici trebuia să-nsemne „mai jos de călcîie".
Cea mai de seamă întîmplare din viaţa seminarului era vacanţa mare, care începea din luna iunie, cînd bursacii erau lăsaţi să plece pe la casele lor. Atunci tot şleahul mare se umplea de grămătici, filozofi şi teologi. Acei dintre seminarişti, care n-aveau un cămin al lor, se duceau la cîte un prieten. Filozofii şi teologii mergeau „pe condiţie", adică se prindeau să înveţe ori să pregătească pentru şcoală cîte o odraslă de gospodari mai avuţi şi căpătau pentru asta la sfîrşitul verii o pereche de cizme, iar uneori şi de-un surtuc. Toată liota asta se ţinea ciotcă, asemeni unei şatre, îşi fierbea terciul şi dormea noaptea în cîmp deschis. Fiecare tîrîia după dînsul cîte un sac în care avea o cămaşă de schimb şi o pereche de obiele. Teologii erau deosebit de păstrători şi grijulii: ca să nu-şi tocească cizmele, şi le scoteau, le aninau de un băţ şi le purtau pe umeri, mai ales cînd se întîmpla să fie noroi. Atunci îşi suflecau şalvarii pînă la genunchi şi intrau fără teamă în băltoace, împroşcînd apa cu picioarele lor goale. De cum zăreau cîte un cătun aşezat mai la o parte, coteau îndată de pe drum şi se apropiau de casa cea mai arătoasă, se înşiruiau în faţa ferestrelor şi se porneau să cînte psalmi, cît îi ţinea gura. Stăpînul casei, cîte un malorus mai bătrîn dintre cazaci, îi asculta vreme îndelungată cu bărbia proptită în pumni, apoi începea să plîngă amarnic şi îi spunea nevesti-si: „Femeie! Cîntecul ăsta de-l zic şcolarii trebuie să fie plin de înţelepciune! Vezi

i[e] [e dă slănină şi altceva ce mai avem!" Şi o strachină plină de colţunaşi se turna în sac. Apoi o halcă de slănină, cîteva pite, iar uneori şi o găină cu aripile legate se alătura colţunaşilor. întăriţi astfel cu de-ale gurii pentru mai drziu, grămăticii, retorii, filozofii şi teologii îşi vedeau mai departe de drum. n[a]r cu cît înaintau, cu atît ceata lor se mistuia. Mai toţi se împrăştiau pe la casele lor şi rămîneau doar aceia care-şi aveau cuibul părintesc mai departe

decît alţii.
într-o zi, în timpul unei astfel de călătorii, trei bursaci, dînd de fundul sacului, cotiră de pe drum cu gîndul să facă rost de-ale mîncării în cel dintîi cătun ieşit în cale. Aceşti bursaci erau: teologul Haliava[2], filozoful Homa Brut şi retorul Tiberiu Gorobeţ.
Teologul era un voinic lat în umeri, dar avea un nărav din cale-afară de ciudat: şterpelea fără să mai stea pe gînduri tot ce-i cădea sub mînă. în alte privinţe era cît se poate de ursuz, iar cînd se brodea să se-mbete, atît de bine se ascundea prin buruieni, că cei de la seminar se căzneau amarnic pînă să-l dibuiască.
Filozoful Homa Brut avea o fire veselă. îi plăcea nespus să stea tolănit şi să tragă din lulea. Iar cînd se-ntîmpla să bea, tocmea negreşit lăutari şi juca cu mult foc trepakul[5].1 se-ntîmpla ades să guste „mazăre cu bobul mare", dar o primea cu o nepăsare curat filozofică, spunînd că „ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus".
Retorul Tiberiu Gorobeţ n-avea încă dreptul să poarte mustăţi, să bea rachiu şi să tragă din lulea. Se mulţumea doar să se poarte cu moţ şi de aceea firea lui nu se dădea încă prea mult în vileag; totuşi, judecînd după cucuiele mari din frunte cu care se înfăţişa deseori în clasă, puteai să-ţi închipui că pînă la urmă o să iasă din el un viteaz fără pereche. Teologul Haliava şi filozoful Homa îl trăgeau ades de moţ, în semn de binevoitoare ocrotire şi-l foloseau ca deputat.
Se lăsase seara, cînd cei trei o cotiseră de pe drumul mare. Soarele de-abia asfinţise şi căldura lui mai dăinuia încă. Teologul şi filozoful înaintau tăcuţi, trăgînd din lulele; retorul Tiberiu Gorobeţ reteza cu băţul pămătufurile scaieţilor din marginea drumului. Cărarea şerpuia printre pilcuri de stejari şi tufe de alun ce năpădiseră lunca. Cîte un muncel sau un colnic, verde şi rotund ca o cupolă, brăzdau ici-colo valea. Holdele de secară date-n pîrg se iviră în două locuri, vestind apropierea unui sat. Dar trecuse mai bine de un ceas de cînd bursacii lăsaseră în urmă lanurile de secară şi nici o casă de om nu se ivea în calea lor. Amurgul cernise de-a binelea cerul şi doar la apus mai stăruia o urmă de văpaie purpurie.
— Ei. drăcia dracului! rosti filozoful Homa Brut, părea că dintr-o clipă-n alta o să dăm peste vreun cătun!
Teologul rămase tăcut, aruncă o privire de jur-împrejur, apoi îşi puse iar pipa între dinţi şi toţi trei îşi văzură de drum. *m±nm*
"TI
— Zău aşa! zise din nou filozoful, oprindu-se-n loc. Nici ţipenie de o nicăieri.
— Poate tot o să dăm ceva mai departe de vreun cătun, răspunse teologul fără să-şi scoată luleaua din gură.
Cum-necum, se lăsase noaptea de-a binelea, şi încă una neagră de tot Frînturi de nori sporeau şi mai mult întunecimea şi, judecînd după semne, nu te puteai aştepta nici la stele, nici la lună. Deodată bursacii îşi dădură seama că se abătuseră din cale şi că o luaseră demult razna pe cîmp.
Filozoful căută cu piciorul în dreapta şi-n stînga, şi la urmă întrebă neliniştit:
— Da unde-o fi poteca?
Teologul tăcu iar o bucată de vreme şi după ce se gîndi bine de tot, rosti:
— Da-a! E o noapte tare întunecoasă!
Retorul se depărta de ei şi încercă să dibuie de-a buşilea drumul, dar mîinile lui nimereau doar prin vizuini de vulpi. Pretutindeni era numai stepă peste care părea că nu trecuse niciodată roată de car. Drumeţii se străduiră să mai înainteze cît de cît, dar peste tot locurile păreau la fel de neumblate. Filozoful cercă să strige, dar glasul i se stinse înăbuşit, fără să primească nici un răspuns. Doar cu puţin mai tîrziu se auzi un vaier slab ce aducea cu urletul lupilor.
— Ce-i de făcut? întrebă filozoful.
— Cum, ce? Rămînem aici şi dormim în cîmp! răspunse teologul şi începu să se scotocească prin buzunar, ca să scoată amnarul şi să-şi aprindă iar pipa. Dar filozoful nu se putea împăca cu gîndul acesta. Avea dintotdeauna obiceiul să înfulece, în vederea nopţii, cîte un codru de pîine cam de jumătate de pud şi vreo patru funturi de slănină pe deasupra şi simţea de data asta în stomac un fel de singurătate de neîndurat. Şi apoi, cu toată firea lui veselă, filozoful se cam temea de lupi.
— Nu, Haliava, aşa nu merge, făcu dînsul. Cum adică? Să nu pui nimic pe inimă şi să te întinzi aşa la pămînt, ca un cîine? Hai să mai încercăm; poate tot om da de vreo casă de om şi ne-om alege măcar cu un păhărel de rachiu înainte de culcare!
De cum auzi cuvîntul „rachiu", teologul scuipă în lături şi răspunse:

— Asta aşa-i! Nu se cade să rămînem în cîmp!
Bursacii porniră înainte şi, spre marea lor bucurie, auziră curînd în depărtare lătrat de dini. Cînd se dumiriră din care parte vine, o luară mai repejor într-acolo şi după o bucată de drum zăriră o luminiţă.
— Un cătun! Zău că-i un cătun acolo! spuse filozoful.
Bănuiala lui se dovedi întemeiată: nu trecu mult şi cei trei zăriră într-adevăr un cătun mai mititel, alcătuit numai din două case, amîndouă în aceeaşi curte. Ferestrele erau luminate. Pe lîngă ulucă creşteau vreo zece

nfuni- Bursacii se uitară printre crăpăturile porţii de scînduri şi văzură o ogradă înţesată cu care de neguţători. în clipa aceea, pe cer începură să jdipească ici-colo stele.
— Băgaţi de seamă, frăţiorilor, nu vă lăsaţi. Fie ce-o fi, da trebuie să ne găzduiască pentru noaptea asta!
Şi cei trei preaînvăţaţi bărbaţi izbiră laolaltă în poartă şi prinseră a striga:
— Deschide-o!
Uşa uneia dintre cele două case scîrţîi prelung şi îndată după aceea bursacii văzură în faţa lor o bătrînă îmbrăcată cu un cojoc de oaie.
— Care-i acolo? strigă femeia, tuşind înăbuşit.
— Lasă-ne, bunicuţo, să dormim aici, că uite, ne-am rătăcit. Şi în cîmp deschis e jale... ca-ntr-o burtă goală.
— Da ce soi de oameni sînteţi?
— Oameni buni! Teologul Haliava, filozoful Brut şi retorul Gorobeţ.
— Nu se poate! bombăni bătrîna. Mi-i ograda plină de oameni şi în casă n-am nici un ungher slobod. Unde să vă culc? Ş-apoi toţi sînteţi cogeamite vlăjgani, c-o să-mi sfarîmaţi şi casa, de vă primesc înăuntru. Las că-i ştiu eu pe filozofii şi teologii ăştia cîte parale fac! Dacă stai să primeşti nişte beţivani ca voi, mîine-poimîine rămîi şi fără bătătură! Haide, căraţi-vă! Aici nu-i de voi!
— Milostiveşte-te, bunicuţo! Se cade oare să se prăpădească aşa, degeaba, nişte suflete de creştin? Culcă-ne şi mata unde o fi! Şi dacă s-o întîmpla cumva să... mă-nţelegi, ori să facem vreo altă ispravă, să ni se usuce mîinile şi să ne cadă pe cap o năpastă de... Doamne fereşte! Uite-aşa!
Bătrîna părea că se mai muiase oleacă.
— Bine, făcu dînsa, rumegînd ceva în minte, o să vă las. Dar să ştiţi că vă culc pe fiecare în altă parte. Altminteri n-o să am linişte, dacă o să vă ştiu pe cîteşitrei la un loc.
— Asta cum ţi-o fi voia! N-o să ne împotrivim, îi răspunseră bursacii. Poarta se deschise scîrţîind şi drumeţii intrară în curte.
— Da ia zi, bunicuţo, începu filozoful în vreme ce mergea după babă, ce-ar fi să... asta, cum s-ar zice... că zău, parcă mi-ar umbla careva cu căruţa prin burtă... De dimineaţă n-am pus o fărîmă-n gură.
— Ia te uită ce pofteşte dumnealui! făcu bătrîna. N-am nimic de-ale gurii Şi nici măcar foc pe vatră n-am aprins astăzi.
— .. .Că noi te-am fi răsplătit mîine pentru toate cum se cuvine, cu bani peşin, urmă filozoful. Da, da, o să capeţi ceva... pe naiba, adăugă el încet.
— Haide, haide, mergeţi înainte şi spuneţi bogdaproste pentru ce vă dau! Iaca ce coconi gingaşi mi-a adus dracu!
Filozoful Homa simţi că-l cuprinde o adevărată deznădejde la auzul unor astfel de vorbe. Dar deodată nările lui adulmecară miros de peşte uscat. Aruncîndu-şi ochii asupra şalvarilor teologului, care păşea alături de el. văzu

că din buzunarul acestuia ieşea o coadă de peşte, mare cît toate zilele. Teologul se şi făcuse cu un caras mare, şterpelit dintr-un car de-al negustorilor. Da pentru că săvîrşea asemenea faptă fără nici un fel de lăcomie sau poftă de cîştig, ci numai din obişnuinţă, iar acum uitase cu desăvarşire de carasul furat şi cerceta cu privirea ce-ar mai putea să şterpelească, hotărît să nu lase-n pace nici măcar roata veche şi ruptă de pe jos, filozoful Homa îşi afundă mina în buzunarul teologului ca într-al său şi scoase de acolo carasul cu pricina.
în cele din urmă, bătrîna le găsi loc fiecăruia: pe retor îl culcă în casă, pe teolog îl închise

într-o cămară goală, iar pe filozof îl duse într-un staul de oi gol şi acesta.
De cum rămase singur, filozoful dădu gata într-o clipă carasul, cercetă cu de-amănuntul pereţii de nuiele împletite ale coşarului, repezi un picior în ritul porcului din coteţul vecin, care se trezise şi ardea pesemne de dorinţă sa ştie ce se petrece, apoi se-ntoarse pe partea cealaltă şi se pregăti să tragă un pui de somn zdravăn, cînd, deodată, uşiţa joasă se deschise şi în staul intră bătrîna, plecîndu-şi tare capul.
— Ce-i, bunicuţo? Vrei ceva? o întrebă filozoful.
Dar bătrîna înainta drept spre el, cu braţele larg deschise.
„E-he-he! gîndi filozoful. Numai că... nu se mai prinde, drăguţo! Ai cam îmbăţrînit", şi se dădu binişor la o parte. Dar baba se-ndreptă iar spre el, fără nici un fel de ruşine.
— Ia ascultă, bunicuţo, zise filozoful, ştii doară că sîntem în post! Iar eu sînt un om, că nici pentru o mie de galbeni nu mă spurc!
Dar bătrîna îşi tot desfăcea braţele şi căuta să-l prindă, fără să rostească o vorbă.
Filozoful simţi că-l cuprinde spaima, mai cu seamă cînd văzu că ochii bătrînei sticlesc într-un fel cu totul neobişnuit.
— Bunicuţo, ce te-a apucat? Pleacă, du-te cu Dumnezeu! strigă dînsul. Dar bătrîna tăcea întruna şi-l tot prindea cu mîinile.
Atunci flăcăul se ridică iute în picioare, cu gîndul să fugă, dar bătrîna se aşeză în uşă, îşi pironi asupra lui ochii scînteietori şi dădea să se apropie iar de dînsul.
Filozoful voi s-o îmbrîncească cît colo, dar văzu cu uimire că mîinile-i sînt ţepene şi nici picioarele nu le mai poate mişca; îşi dădu seama îngrozit că nu-i în stare să scoată nici un sunet: vorbele i se grămădeau nerostite pe buze. Auzea doar bătăile năvalnice ale inimii lui. Apoi văzu că bătrîna se apropie de dînsul, îi aşază mîinile cruciş pe piept, îi pleacă fruntea, sare în spinarea lui cu repeziciunea unei pisici, îl loveşte cu mătura-n coastă şi... o porni în goană săltînd în mers ca un cal de călărie, ducînd-o pe bătrînă în cîrcă. Toate astea se petrecură atît de iuite, încît filozoful de-abia a putut să-şi dea seama ce-i cu dînsul şi să se apuce cu amîndouă mîinile de genunchi, cu gîndul să-şi
npei^e - Stte" cătunul de lingă Dtkanka • Mirgorod

oprească în loc picioarele. Dar spre marea lui uimire, ele se ridicau împotriva voinţei lui şi făceau nişte copci mai ceva - ecît un armăsar caucazian. De-abia cfnd lăsară în urmă cătunul şi în faţă li se aşternu o luncă întinsă, iar ceva mai încolo, codrul negru ca tăciunele, filozoful îşi zise: „Ehei! Păi asta-i vrăjitoare!" Pe cer strălucea secera întoarsă a lunii. Lumina ei sfioasă şi scînteietoare se aşternea uşor peste pămînt ca un văl subţire şi unduios. Codrul, luncile, cerul şi văile păreau că dorm cu ochii deschişi. Nici o adiere de vînt nu tresărea împrejur. Aerul proaspăt al nopţii era jilav şi călduţ. Umbrele copacilor şi ale tufelor cădeau în clinuri ascuţite, aidoma unor cozi de comete peste lunca uşor povîrnită. Aşa arăta noaptea în care filozoful Homa Brut galopa, ducînd în cîrcă un călăreţ ciudat. Un simţămînţ chinuitor şi neplăcut, dar dulce în acelaşi timp îi cuprindea sufletul. Deodată îşi lăsă ochii în jos şi văzu că iarba, pe care o simţise chiar sub paşii săi, creştea acum undeva foarte adînc sub el şi foarte departe şi că peste ea se-ntindea o apă limpede ca un izvor de stîncă; pajiştea părea fundul unei mări luminoase şi străvezii pînă în adîncurile ei; flăcăul vedea limpede cum se oglindeşte în acea mare chipul său împreună cu cel al bătrînei ce-i sta cocoţată în spinare. Mai vedea în loc de lună, un fel de soare ce strălucea în apă, auzea clinchetul argintiu al clopoţeilor albaştri care-şi plecaseră căpşoarele, vedea ielele luminînd de după tufe de rogoz... Ici-colo se întrezărea cîte un spate sau un picior rotund cu carnea tare, plămădit din scînteieri şi freamăt... Una din iele îşi întoarse spre dînsul chipul ei cu ochii luminoşi, strălucitori, aproape tăioşi, şi privirile astea, însoţite de cîntec îi pătrundeau pînă-n suflet... Chipul ei se tot apropia... Uite-l, ajuns în faţa apei, tremură zguduit de un rîs năvalnic şi... fuge... uite-o acum culcată pe spate... Sînii ei ca nişte nouraşi de faianţă nesmălţuiţă, de un alb fără luciu, par străvezii în bătaia soarelui ce aureşte rotunjimea lor gingaşă, mlădie... iar picurii de apă îi acoperă cu mărgelele lor rotunde şi mici. Freamătă toată şi rîde în valuri...
Vede el oare cu adevărat toate astea, ori ba? Sînt aievea ori în vis? Dar acolo ce-i? E vîntul ori o muzică? Un clinchet răsună, se înalţă, sporeşte şi i se înfige-n suflet cu un tril dureros de pătrunzător...
„Ce-i asta?" se-ntreba Homa Brut pe cînd alerga nebuneşte înainte, cu ochii aţintiţi în jos. Sudoarea îi curgea şiroaie pe trup. încerca un simţămînt dulce şi drăcesc în acelaşi timp; un fel de încîntare tăioasă ce-l umplea de-o spaimă chinuitoare. Adeseori i se părea că nu mai are deloc inimă, şi atunci îşi ducea iute mîna la piept, plin de frică. Vlăguit şi

descumpănit, flăcăul începu să-şi amintească toate rugăciunile pe care le ştia. Spuse în gînd, unul după altul, toate descîntecele împotriva duhurilor rele şi deodată simţi un fel de uşurare; pasul i se domoli din ce în ce, iar vrăjitoarea din cîrca lui îşi mai slăbi strinsoarea... Iarba deasă a luncii îi atingea iar picioarele şi nu mai vedea

printre firele ei nimic neobişnuit. Secera luminoasă a lunii strălucea din nou sus pe cer. „Stai că-ţi arăt eu ţie!" gîndi filozoful Homa Brut şi începu să-şi rostească descîntecele aproape cu voce tare. în cele din urmă sări cu iuţeala fulgerului de sub babă şi se urcă în spatele ei. Bătrina o luă la goană cu paşii ei mărunţi şi fugi atît de iute, încît călăreţul abia de-şi putea trage sufletul. Pamîntul luneca nebuneşte sub ei. împrejurimile se vedeau limpede la lumina lunii, cu toate că era ştirbită. Văile erau netezi. Dar toate astea, din pricina iuţelii treceau doar o clipă pe dinaintea ochilor filozofului într-o învălmăşeală neînţeleasă. Apoi flăcăul apucă de jos o scurtătură ce zăcea în drum şi începu să ciomăgească bătrîna din toate puterile. Baba slobozea răcnete sălbatice-dintru început erau pline de mînie şi ameninţări, apoi tot mai potolite, mai dulci, mai curate, pînă ce se stinseră aproape de tot şi se auzeau doar ca clinchetul slab al unor clopoţei de argint ce-i pătrundea pînă-n suflet; deodată un gînd îi trecu fără voie prin minte: să fie asta cu adevărat o bătrînă? „Auleu, nu mai pot!" rosti chiar atunci vrăjitoarea, secătuită de puteri şi se prăbuşi la pămînt.
Flăcăul se ridică în picioare şi o privi drept în ochi. Zorile rumene se aprindeau pe cer şi în depărtare străluceau falnic cupolele de aur ale bisericilor din Kiev. în faţa lui zăcea la pămînt o fată nespus de frumoasă, cu părul bogat, strîns într-o coadă pe jumătate despletită şi cu gene lungi, ca nişte săgeţi. Fără să mai ştie de ea, îşi aruncase în lături braţele-i albe şi goale şi gemea înălţînd spre cer ochii plini de lacrimi.
Homa începu să tremure ca o frunză bătută de vînt: mila, o tulburare ciudată şi o sfială necunoscută încă puseră stăpînire pe sufletul lui. Apoi o luă la fugă cît îl ţineau picioarele. în tot timpul drumului, inima lui bătea neliniştită şi nu-şi putu în nici un chip tălmăci simţămîntul nou, nemaiîncercat, ce-i năpădise sufletul. Nu mai vroia să meargă în sat, ci se grăbea spre Kiev, rumegînd întruna în gînd întîmplarea asta neînţeleasă...
în oraş nu era aproape nimeni dintre bursaci; se împrăştiaseră care încotro pe la sate, ori se duseseră „pe condiţie" sau fără nici o condiţie, pentru că prin satele Malorusiei poţi oricînd să mănînci găluşte, brînză, smîntînă şi colţunaşi mari cît o pălărie, fără să scoţi din buzunar nici o para chioară. Casa mare şi şubredă în care se adăposteau bursacii era cu desăvîrşire pustie şi degeaba cotrobăi filozoful nostru prin toate ungherele, găurile sau ascunzătorile de sub acoperiş; nicăieri nu putu găsi o bucată de slănină sau cel puţin un coltuc de pîine uscată, lucruri care de obicei se cam doseau de către bursaci.
Cu toate astea, filozoful găsi foarte curînd cum să iasă din încurcătură: trecu de vreo trei ori prin piaţă, fluierînd, schimbă tocmai hăt la capăt cîteva ocheade cu o vădană tinerică cu boneţică galbenă, ce vindea panglici, alice şi

foţi de car, şi fu în aceeaşi zi ospătat cu colţunaşi din făină de grîu, cu găină şi , într-un cuvînt mi-ar fi cu neputinţă să numesc tot ce-a avut flăcăul pe Jnasa pusă într-o căsuţă de lut drăgălaşă, aşezată în mijlocul unei livezi cu vişini... în aceeaşi seară filozoful fu zărit şi în circiumă: şedea tolănit pe laviţă, fumîndu-şi ca de obicei pipa şi la urmă îi azvîrli cu nepăsare vorovaciului de cîrciumar un galben... Avea în faţă o cană şi cu o nepăsare plină de mulţumire urmărea cu privirea toţi muşteriii care intrau şi ieşeau din circiumă şi flăcăul nu se mai gîndea deloc la întîmplarea lui atît de neobişnuită...
Nu trecu mult şi se răspîndi zvonul cum că fata unuia dintre sotnicii cei mai de vază, al cărui sat se afla ca la vreo cincizeci de verste de Kiev, s-a întors într-o zi de la plimbare bătută măr, încît abia de s-a putut tîrî pînă la casa părintească şi că se afla acum pe patul de moarte; se mai zicea că dorinţa vădită de ea, înainte de a-şi da sufletul, a fost ca ruga din ceasul cel de pe urmă, precum şi toate moliftele vreme de trei zile după obştescul ei sfîrşit să fie citite de unul din bursacii din Kiev, pe nume Homa Brut. Despre toate acestea, filozoful află chiar din gura rectorului, care l-a chemat anume în odaia lui şi i-a spus să se gătească fără cea mai mică zăbavă de drum, pentru că sotnicul cu pricina a trimis după el oameni şi o căruţă.
La auzul acestor vorbe, stăpînit de-un simţămînt nelămurit pe care nu şi-l putea tălmăci, filozoful s-a cutremurat. O presimţire apăsătoare îi şoptea că-l aşteaptă o nenorocire. Şi

fără să ştie nici el de ce, îi răspunse pe faţă rectorului că nu se duce şi gata!
— Uite ce-i, *dominus* Homa! răspunse rectorul (care în unele împrejurări vorbea cît se poate de frumos cu cei de sub ascultarea lui). Pe tine nici dracu nu te-ntreabă dacă vrei ori nu vrei să te duci. Ţin să-ţi spun doar atît: că dacă doreşti neapărat să-ţi dai arama pe faţă şi faci pe nebunul, o să poruncesc cuiva să te şfichiuască aşa de bine pe spate şi pe alte părţi ale trupului cu nuiele tinere de mesteacăn, că n-o să trebuiască să te mai duci nici la baie!
Filozoful ieşi de la rector scărpinîndu-se uşurel după ureche, cu gîndul ca la cel dintîi prilej nimerit să-şi pună toată nădejdea în picioare. Căzut pe gînduri, începu să coboare scara înaltă ce ducea în curtea împrejmuită cu plopi, cînd deodată rămase locului, auzind foarte bine glasul rectorului care dădea porunci chelarului său şi încă cuiva, pesemene vreunuia din trimişii sotnicului:
— Să-i spui bogdaproste boierului pentru păsat şi pentru ouă, zicea rectorul, şi mai spune-i că de cum or fi gata cărţile de care scrie dumnealui, i le trimit numaidecît. Le-am şi dat copistului ca să le scrie. Să nu uiţi iarăşi, drăguţule, să-i mai spui că pe moşia dumnealui ştiu că se găseşte peşte bun, mai cu osebire nisetru şi că ar face tare bine să-mi trimită şi mie, cînd s-o-ntîmpla vreun prilej, ceva. Că în piaţă la noi, las că nu-i peşte bun, dar mai e şi scump
iM * wUmsWl wgssH sV. WuK A. V.

pe deasupra. Iar tu, Iavtuh, dă-le cazacilor cîte un păhărel de rachiu c despre filozof, să mi-l legaţi, că altminteri o şterge, să ştiţi!
„I-auzi, afurisitul! îşi zise filozoful, a simţit ceva tiparul ăsta Iun» He picioare!"
Cînd cobori scara, văzu carul cu coviltir, pe care, dintru început îl)uj drept o magazie întreagă de grîne, pe roate. într-adevăr, era adînc întocmai ca un cuptor de ars cărămidă. De fapt era o trăsură obişnuită de Cracovia, dintre acelea cu care pleacă uneori cîte cincizeci de ovrei deodată, ca să-şi desfacă mărfurile prin toate oraşele pe unde nasurile lor adulmecă vreun iarmaroc Lîngă car îl aşteptau vreo şase cazaci zdraveni şi voinici, toţi oameni în vîrstă. Svitcile lor din postav subţire împodobite cu ciucuri arătau că stăpînul e om cu vază şi bogat, iar urmele de săbii de pe faţă spuneau limpede că odinioară luaseră şi ei parte la războaie şi se acoperiseră de slavă.
„Ce să-i faci?! Ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus!" gîndi filozoful şi, întorcîn-du-se către cazaci, rosti cu voce tare: i. — Ziua bună, fraţi tovarăşi!
8 — Sănătate, coane filozofule! răspunseră unii dintre cazaci. £ — Care vă să zică, alături de domniile voastre mi-e hărăzit să călătoresc? Da ştiu că aveţi o trăsură... să vă trăiască! urmă el, urcîndu-se în car. Aici, dacă tocmeşti lăutari, poţi să şi joci, dacă vrei!
— Da! Trăsura-i tocmai bună! răspunse unul dintre cazaci, aşezîndu-se pe capră alături de vizitiul legat la cap cu o cîrpă, pusă în locul căciulei, pe care o şi lăsase la circiumă. Ceilalţi cinci, împreună cu filozoful, trecură în fund şi se aşezară pe sacii plini cu felurite mărfuri cumpărate din oraş.
— Tare aş vrea să ştiu, zise filozoful, dacă trăsura asta ar fi încărcată cu o marfă, de pildă sare ori cercuri de fier, cîţi cai ar fi de trebuinţă ca s-o tragă?
— Da, răspunse cazacul de pe capră, după o vreme de tăcere, ar fi nevoie de mulţi cai!
Şi după un asemenea răspuns atît de mulţumitor, cazacul se socoti în drept să tacă tot timpul drumului.
Filozoful ar fi dat mult să ştie cine era acest sotnic, ce fire avea, ce era cu fata lui care se întorsese într-un fel atît de neobişnuit acasă şi se afla acum pe patul de moarte şi a cărei soartă se împletea de aci înainte atît de strîns cu soarta lui? Mai vroia să ştie ce se petrece în casa sotnicului şi de aceea le punea mereu întrebări cazacilor, dar aceştia se vede că erau şi ei filozofi, pentru că drept răspuns tăceau şi trăgeau din lulele, tolăniţi pe saci. Numai unul dintre ei vorbi deodată vizitiului de pe capră, dîndu-i o scurtă poruncă: „Bagă de seamă, Overko bătrîne. gură cască ce eşti! Cînd o fi să ne apropiem de circiuma ceea de pe drumul Ciuhrailovski, să nu care cumva să uiţi să te opreşti şi să mă trezeşti pe mine şi pe ceilalţi voinici, de-o fi să ne fure somnul!" După care adormi destul de zgomotos. De altfel poveţele rostite

n.aveau nici un rost, pentru că de-abia se apropie carul uriaş de circiuma de pe drumul Ciuhrailovski, că toţi cazacii strigară ca unul: „Stai!" Afară de asta, caii lui Overko erau atît de bine deprinşi dinainte, că se opreau la fiecare circiumă. Cu toate că afară era o zi călduroasă de iulie, cazacii coborîră pînă a unul din trăsură şi intrară într-o odaie joasă şi murdară, unde ovreiul-cîr-ciuniar se repezi plin de bucurie întru întîmpinarea vechilor săi muşterii, îndată după asta ovreiul aduse sub poala hainei lui cîţiva cîrnaţi de porc şi-i aşeză pe masă, după care îşi întoarnă numaidecft ochii de la fructul acesta oprit de Talmud. Muşterii se aşezară cu toţii în jurul mesei şi în faţa fiecăruia răsări îndată cîte o cană de lut. Filozoful Homa trebui să ia şi dînsul parte la ospăţul celorlalţi. Cum însă maloruşii, de îndată ce se chercheleşc puţin, încep să se pupe ori să

plîngă, foarte curînd cîrciuma cu pricina începu să răsune de sărutări: „Hai şi ne-om pupa, Spirid, frăţioare!" - „Fă-te-ncoa, Doroş, să te strîng la piept!"
Unul dintre cazaci, mai bătrîn decît toţi ceilalţi, cu mustaţa căruntă, şedea cu obrazul sprijinit în pumn şi plîngea cu sughiţuri, din toată inima, că nu mai are nici tată, nici mamă şi că a rămas singur-singurel pe lume. Un altul părea tare sfătos şi-l tot mîngîia, zicîndu-i: „Nu mai plînge, zău, nu mai plînge! Aşa-i viaţa!... Ştie el, Dumnezeu, mai bine ce face!" Iar un al treilea, pe nume Doroş, era acum grozav de dornic să ştie toate şi, întorcîndu-se spre filozoful Homa, îl tot întreba mereu:
— Mult aş vrea să aflu ce vă învaţă acolo, la bursa ceea? Oare tot numa scriptura ce o ceteşte dascălul în biserică, ori şi altele?
— Nu-l întreba! făcu sfătosul cu vorba-i tărăgănată, lasă-le să fie toate cum au fost. Că Domnul ştie mai bine cîte trebuie să se-ntîmple; Domnul le ştie pe toate!...
— Ba nu, c-aş vrea să aflu şi eu, îi tot da zor Doroş, ce scrie în cărţile celea! Poate că-i cu totul altceva decît în ale dascălului.
— Vai de mine şi de mine! îi întorcea vorba sfătosul. La ce bun să glăsuieşti despre toate astea? Ţi-am spus că aşa-i voia Domnului! Dacă le-a orînduit Atotputernicul aşa, apoi n-ai cum să le schimbi şi pace!
— Nu! Vreau să cunosc toate cîte-s scrise! O să mă duc şi eu la bursa ceea, zău că o să mă duc! Ori poate crezi cumva că n-o să le-nvăţ? O să le-nvăţ pe toate, da pe toate, uite-aşa!
— Of, Doamne, Dumnezeule! mai zise mîngîietorul sfătos, lăsîndu-şi capul pe masă, fiindcă nu mai era în stare să-l ţină pe umeri.
Ceilalţi cazaci sporovăiau despre boieri şi tălmăceau de ce luminează luna sus pe cer.
Cînd văzu cu ce-s împuiate minţile însoţitorilor săi, filozoful Homa găsi că-i tocmai clipa prielnică pentru a spăla putina. îi vorbi mai întîi cazacului care plîngea după tată şi mamă. zicîndu-i:
374
Ar. v.
— De ce te-ai pus pe bocit, neiculiţă? Crezi că eu nu-s orfan? Lăsaţi-mă • plec, oameni buni! Ce aveţi cu mine?
— Hai să-l lăsăm! dădură glas cîţiva dintre cazaci. N-auzi că-i orfan? Mea unde-o vrea, sărăcuţul de el!
— Of, Doamne, Dumnezeule! rosti iar mîngîetorul, înălţîndu-şi capul Daţi-i drumu! Să meargă sănătos!
Şi cazacii erau gata să-l călăuzească chiar ei în stepa largă, cînd cel care se arătase dornic de a le afla pe toate îi opri zicînd:
— Staţi aşa. Vreau să vorbesc cu dînsul despre bursă, că o să mă duc şi eu la bursă...
De altfel, nu-i de crezut că fuga plănuită s-ar fi putut săvîrşi cu adevărat pentru că în clipa cînd filozoful dădu să se scoale de la masă, îşi simţi picioarele ca de plumb şi văzu atît de multe uşi în odaie, că i-ar fi fost cu neputinţă s-o găsească pe cea bună.
Numai pe seară îşi aduse aminte toată ceata că trebuie să-şi vadă mai departe de drum. Atunci se căţărară din nou în căruţă şi porniră agale spre casă, îdemnînd caii şi cîntînd un cîntec ale cărui vorbe şi înţeles cu greu le-ar fi putut pricepe cineva. După ce merseră aşa o bună parte din noapte, pierzînd mereu drumul, pe care îl cunoşteau cu ochii închişi, coborîră într-un tîrziu de pe un deal repede într-o vîlcea şi filozoful desluşi o ulucă sau un gard de nuiele ce se-ntindea de o parte şi de alta, cu pomi mărunţi pe lîngă el, iar de după pomi, acoperişurile caselor. Era satul cel mare de sub stăpînirea sotnicului. Trecuse de mult de miezul nopţii; pe cerul întunecat luceau ici-colo steluţe mici. Nici o fereastră nu era luminată. Intrară în ogradă însoţiţi de lătratul cîinilor. De amîndouă părţile se ghiceau şuri şi căsuţe acoperite cu paie. Una dintre ele, aşezată chiar în faţa porţii, drept la mijloc, ceva mai răsărită decît celelalte, părea locuită de sotnic. Căruţa opri în faţa unei clădiri mai mici, o magazie pesemne, şi călătorii se duseră la culcare. Filozoful vroi totuşi să cerceteze măcar puţin conacul boieresc, fie şi numai pe dinafară; dar oricît se zgîi, nu izbuti să desluşească nici un lucru sub înfăţişarea lui adevărată: în loc de casă vedea un urs: în loc de coş, îl vedea pe rector... Atunci dădu din mînă a pagubă şi se duse şi el la culcare.
Cînd se trezi a doua zi, toată casa era în picioare: în noaptea aceea murise duduca. Slugile alergau grăbite de colo-colo. cîteva bătrîne plîngeau... o droaie de gură-cască priveau prin crăpăturile ulucii în curtea boierească, de parcă ar fi putut să vadă ceva... Filozoful se apucă să cerceteze pe-ndelete împrejurimile pe care nu le putuse vedea cumsecade noaptea. Casa boierească era mică şi joasă, de felul acelora care se clădeau de obicei în vechime prin părţile Malorusiei. Acoperişul era de paie. Un fruntar mic, ascuţit şi înalt, cu o ferestruică ce semăna bine cu un ochi îndreptat în sus, era împestriţat tot cu flori albastre şi

ene, printre care se zăreau secere roşii de lună nouă. Fruntarul era sprijinit pe stîlpi de stejar, ciopliţi în şase muchii în partea lor de jos, rotunzi (j$_e$ la jumătate în sus şi cu o lucrătură meşteşugită şi întortocheată la capăt. Sub fruntar era un mic foişor, chiar la intrare, cu cîte o bancă la dreapta şi la stînga. Pe cele două părţi ale casei erau streşini sprijinite pe stîlpi asemănători celor din faţă, răsuciţi pe alocuri. Un păr înalt cu coroana mai ascuţită spre vîrf străjuia în faţa casei cu frunzişul lui verde, fremătător. în mijlocul curţii se ridicau cîteva hambare, pe două şiruri, alcătuind un soi de uliţă largă ce ducea spre casă. Dincolo de hambare, aproape de tot de poartă, erau două beciuri triunghiulare, aşezate faţă-n faţă, şi acoperite de asemenea cu paie. Peretele ascuţit la vîrf al fiecăruia dintre beciuri avea cîte o uşiţă zugrăvită în fel şi chip, cu tot soiul de scorneli. Pe una din uşi era înfăţişat un cazac aşezat pe un butoi şi ţinînd deasupra capului o cană pe care sta scris: „O să beau tot!" Pe cealaltă era o ploscă şi nişte carafe, iar în jur, pentru mai multă frumuseţe, erau zugrăviţi: un cal cu picioarele în sus, o pipă, o tamburină, şi sta scris: „Vinul e bucuria cazacului". Din podul uneia dintre magazii, printr-o fereastră cît toate zilele, ieşea o bucată diutr-o tobă şi nişte goarne de aramă. Lîngă poartă erau aşezate două tunuri. Toate arătau că stăpînul casei îndrăgea petrecerile şi că ograda lui răsuna adesea de zgomotul chefurilor. Dincolo de poartă se înălţau două mori de vînt. în spatele casei se întindeau livezi; printre vîrfurile pomilor se zăreau doar căciulile întunecate ale coşurilor de pe căsuţele pitulate în desişul verde. Satul era aşezat pe o spinare lină de deal. Dinspre miazănoapte priveliştea era astupată de o costişă repede, ale cărei poale se sfîrşeau chiar lîngă curte. Cînd o priveai de jos, părea şi mai povîrnită, iar pe vîrful ei înalt se desluşeau ici-colo tulpini închircite de buruieni, negre pe cerul luminos. Toată înfăţişarea dealului lutos şi dezgolit umplea sufletul de o tristeţe nelămurită. Coasta lui era brăzdată de rîpe şi surpături scobite de ape. Pe povîrnişul stîncos se ridicau, singuratice, două case; deasupra uneia din ele îşi resfira crengile un măr rotat, proptit la rădăcină de nişte ţăruşi cu muşuroaie de pămînt de jur-împrejur. Merele rupte de vînt se rostogoleau drept în curtea conacului. Din vîrful dealului şerpuia pe toată coasta un drum, ce cobora pe lîngă ograda boierească şi se pierdea mai departe, în sat. Filozoful măsură din ochi povîrnişul înspăimîntător de repede, îşi aminti călătoria din ajun şi-şi spuse că ori caii boierului erau din cale-afară de deştepţi, ori cazacii aveau capetele din cale-afară de tari, dacă nici chiar atunci cînd erau ameţiţi de aburii băuturii nu se duceau de-a dura de pe deal împreună cu hărăbaia şi cu toată încărcătura din ea. Filozoful stătea pe locul cel mai înalt din ogradă; cînd se întoarse şi se uită în partea cealaltă, zări o privelişte cu totul deosebită: satul, o dată cu povîrnişul pe care era aşezat, se rostogolea în vale. Lunci necuprinse se aşterneau pînă hăt departe; verdeaţa lor vie se întuneca treptat pe măsură ce se depărta şi rînduri-rînduri

de sate se întrezăreau ca nişte pete albastre, cu toate că se întindeau cale ri vreo douăzeci de verste şi mai bine. în dreapta acestor lunci se înălţau siru • întregi de dealuri, iar şi mai încolo şerpuia Niprul, pe-alocuri strălucito pe-alocuri întunecat.

— Tare-i frumos pe meleagurile astea! rosti filozoful. Trebuie să fie plăcut de tot să trăieşti pe-aici, să pescuieşti în Nipru şi în lacurile din împrejurimi si să vînezi cu laţuri ori cu puşca ierunci şi sitari! De altminteri cred că sînt si dropii cîte vrei prin luncile astea. Poamele le-aş putea usca grămezi întregi si pe urmă le-aş vinde în oraş sau, şi mai bine, aş face rachiu din ele. Pentru că rachiul de poame nu se poate asemui cu nici un vin spumos. Şi pentru că tot veni vorba, n-ar fi rău să chibzuiesc cum aş face s-o şterg de aici!

Zări dincolo de gardul împletit o cărăruie îngustă, năpădită toată de buruieni, şi puse piciorul pe ea, fără nici un gînd, plănuind doar să facă mai întîi o scurtă plimbare şi abia mai tîrziu s-o ia binişor printre căsuţe şi s-o zbughească în cîmp deschis, cînd deodată simţi pe umăr o mînă destul de grea. în spatele lui se ţinea acelaşi cazac batrîn care plînsese în ajun atît de amarnic moartea tatălui şi a mamei sale, precum şi singurătatea lui.

— Geaba ţi-ai pus în gînd, coane filozofule, să te cari din sat! zise dînsul. Acilea, vezi mata, nu-i un loc de unde poţi s-o ştergi, ş-apoi şi drumurile sînt cam proaste pentru unul care le bate cu piciorul. Haide mai bine şi te du la boier, că te aşteaptă cam de multişor în odaia mare.

— Haidem dară! Mă rog... eu... cu toată plăcerea, răspunse filozoful, pornind după cazac.

Sotnicul, un om în pragul bătrîneţii, cu mustaţa căruntă şi cu adîncă durere întipărită pe obraz,

şedea la masă în odaia mare. cu capul proptit în palme. N-avea nici cincizeci de ani împliniţi, dar marea mîhnire de pe faţa lui gălbejită arăta limpede că sufletul i-a fost lovit şi ucis dintr-o dată, într-o singură clipă şi că toată veselia lui de odinioară, toată viaţa lui plină de petreceri zgomotoase s-au dus pentru totdeauna. Cînd Homa, împreună cu bătrînul cazac intrară în odaie, sotnicul îşi trase o mînă de pe faţă şi răspunse cu o uşoară înclinare a capului la închinăciunea lor adîncă. Homa şi cazacul se opriră respectuoşi la uşă.

— Cine eşti tu, om bun, de unde vii şi din ce pătură faci parte? îl întrebă sotnicul pe Homa, fără mîngîiere şi fără asprime în glas.

— Sînt ucenic la seminar, şi-mi zice Homa Brut, filozoful. if" — Da taică-tău ce-a fost?

i — Nu ştiu, prealuminate boier!

y- — Da muma-ta?

i- — Nici pe mama n-o cunosc. Dacă stai să te gîndeşti bine, fără îndoiala că ;am avut şi eu o mamă; dar cine a fost, unde şi cînd a trăit, asta zău că nu ştiu, jînilostivule!

Sotnicul tăcu şi rămase o clipă pe gînduri.

— Da pe fie-mea cum ai cunoscut-o?

— N-am cunoscut-o de-fel, preacinstite boier, zău că n-am cunoscut-o! De cînd sînt n-am avut de-a face cu duducuţe. Mă feresc de ele, ca să nu zic o yobuliţă mai necuviincioasă!

— Atunci pentru ce ţi-a sorocit ţie şi nimănui altuia ca să citeşti la căpătîiul ei? Filozoful ridică din umeri:

— Dumnezeu ştie ce-o fi însemnînd asta! Este cunoscut doară că boierii vor uneori cîte ceva, că nici omul cel mai învăţat de pe lume n-ar putea să-l descurce. Ş-apoi nu spune şi zicala: „Săi, bădie, pînă-n cer, c-aşa-i vrerea de boier"[6]?

— Nu cumva minţi, filozofule?

— Să mă trăsnească, dacă mint! *t,*

— De-ar fi zăbovit doar o clipă mai mult pe lumea asta, rosti cu mîhnire sotnicul, aş fi aflat fără doar şi poate tot adevărul! „Să nu laşi pe nimeni să citească la căpătîiul meu, taică, ci să repezi neîntîrziat pe cineva la Kiev, ca să-l aducă de acolo pe bursacul Homa Brut. Trei nopţi de-a rîndul să se roage pentru sufletul meu păcătos. El ştie..." Dar ce ştie, asta n-am mai auzit-o. Atîta doară a putut să spună porumbiţa mea şi şi-a dat sufletul. Tu, om bun, pesemne că eşti vestit pentru viaţa ta cuvioasă şi pentru făpturi plăcute lui Dumnezeu şi dînsa poate c-o fi auzit despre tine...

— Cine? Eu? rosti filozoful, făcînd un pas îndărăt de uimire. Eu? Prin viaţă cuvioasă? mai zise dînsul şi privi drept în ochii sotnicului. Doamne fereşte, boierule! Ce tot spui? Păi eu... cu toate că nu prea e cuviincios ce o să spun acum - am fost la brutăreasa chiar în ajun de joia patimilor!

— Ei... atunci o fi pentru altceva! Trebuie să-ţi începi treaba chiar astăzi!

— Aş vrea să spun doar atît domniei tale... se-nţelege că orice om luminat întru Sfînta scriptură poate, asta... după cît îl taie capul... numai că aici ar fi mai nimerit un diacon ori cel puţin un dascăl... Dumnealor sînt mai pricepuţi şi ştiu mai bine cum şi ce trebuie să facă, pe cînd eu... Păi eu n-am nici voce cum trebuie, ş-apoi sînt cu totul... dracu ştie ce sînt! N-am nici un „fason"!

— Orice-ai zice tu acolo, da eu o să împlinesc fără sminteală tot ce mi-a poruncit cu limbă de moarte porumbiţa mea şi n-o să cruţ nimic pentru asta! Dacă începînd de astăzi o să citeşti cum se cuvine toate moliftele la căpătîiul ei, timp de trei nopţi, o să te răsplătesc bine-, iar de nu... să ştii că nu sfătuiesc nici pe dracu să mă supere cu ceva.

Cele din urmă cuvinte sotnicul le rosti atît de apăsat, încît filozoful Pricepu pe deplin însemnătatea lor.

— Urmează-mă. porunci boierul.

Ieşiră în tindă şi sotnicul deschise o uşă spre altă odaie, ce se afla chiar în faţa celei dintîi. Filozoful zăbovi o clipă în tindă, îşi suflă nasul şi numai pe

r

t urmă trecu pragul, cu sufletul plin de o spaimă nelămurită. Podeaua odăii toată acoperită cu pînză roşie. în colţul de sub icoane, pe o masă înaltă -aşezată răposata, pe o învelitoare de catifea albastră, cu ciucuri şi canafuri • aur. Luminări înalte de ceară, împodobite cu ciorchini de căline, ardeau picioarele şi la căpătîiul moartei, revărsînd peste dînsa lumina lor tulbure c se pierdea în strălucirea soarelui. Faţa răposatei era

ascunsă privirilor lui nemîngîiatul părinte aşezat în dreptul fetei, cu spatele spre uşă.
Filozoful rămase trăsnit la auzul vorbelor care-i ajunseră la urechi.
— Eu nu plîng atît, odorul meu, moartea ta care te-a secerat în anii cei mai înfloritori ai vieţii, şi ţe-a luat de pe acest pămînt înainte de sorocul cuvenit spre mîhnirea şi durerea mea nespusă. Eu plîng, porumbiţa mea, că nu-i cunosc pe acela ce mi-a fost duşman neînfricat, pricina morţii tale. Şi dacă as şti cui i-a trecut fie şi numai prin minte să te jignească sau măcar să spună vreo vorbă necuviincioasă despre tine, mă jur pe Dumnezeu că el nu şi-ar mai fi văzut copilaşii, dacă-i tot atît de vrîstnic ca mine, sau pe tătîne-său şi mumă-sa dacă-i numai în prag de-nflorire, iar trupul i-ar fi fost azvîrlit pradă păsărilor şi fiarelor stepei! Dar vai mie, floricica mea de cîmp, prepeliţa mea scumpă, lumina ochilor mei! Sortit îmi e să-mi trăiesc restul zilelor fără mîngîiere şi să-mi şterg cu poala hainei lacrimile dese ce curg din ochii mei bătrîni, în vreme ce vrăjmaşul meu o să se veselească înainte şi o să-şi rîdă în taină de inima mea îndurerată!...
Bătrînul îşi curmă şirul vorbelor, copleşit de durerea sfîşietoare ce izbucni într-un potop întreg de lacrimi amare.
Filozoful se simţi înduioşat de tristeţea asta nemîngîiată. Tuşi şi scoase un fel de mormăit înăbuşit, căutînd să-şi dreagă cît de cît glasul.
Atunci sotnicul se întoarse spre el şi-i arătă locul de la căpătîiul răposatei, în faţa micului analoghion, pe care erau aşezate cîteva cărţi.
„Las că m-oi descurca eu cum oi putea vreme de trei nopţi, îşi zise filozoful, dar în schimb boierul o să-mi umple amîndouă buzunarele cu galbeni curaţi."
Apoi se apropie, îşi mai drese o dată glasul şi se apucă de citit, fără să se uite nici în dreapta, nici în stînga şi fără să îndrăznească să arunce o căutătură la faţa moartei. O linişte adîncă pogorî în jur. Flăcăul băgă de seamă că sotnicul a ieşit din odaie. Atunci întoarse capul ca să se uite la răposată, şi • un fior îi străbătu mădularele; în faţa lui zăcea o fată atît de frumoasă, cum nu se mai afla alta pe lumea asta. Părea că niciodată trăsăturile unui chip omenesc n-au alcătuit laolaltă o frumuseţe mai tăioasă şi în acelaşi timp mai armonioasă. .. Era ca vie! Fruntea ei albă, gingaşă ca neaua, ca argintul, părea să cugete; sprîncenele-i negre ca noaptea în mijlocul unei zile însorite, subţirele şi drepte, se arcuiau cu mîndrie deasupra ochilor închişi, iar genele cădeau ca nişte săgeţi peste obrajii rumeniţi de vîlvătaia unor tainice dorinţi; buzele-i

îngerii păreau două balaşuri gata să se deschidă într-un surîs... Dar aceleaşi trăsături îl făceau să se înfioare de o spaimă neînţeleasă şi pătrunzătoare, filozoful simţea că inima i se strînge de o durere tînguitoare, de parcă în viitoarea unei veselii nestăvilite, a unei mulţimi încinse de căldura jocului, cineva s-ar fi apucat să-i zică un cîntec despre norodul asuprit.. .[7] Balaşurile buzelor ei făceau să i se strîngă tot sîngele la inimă; dar deodată, ceva din faţa moartei i se păru îngrozitor de cunoscut.
— Vrăjitoarea! strigă dînsul cu glasul schimbat de spaimă, apoi îşi întoarse privirile în altă parte, se îngălbeni şi începu să citească rugăciuni.
Era vrăjitoarea pe care o ucisese!
Cînd soarele stătu să asfinţească, răposata fu dusă la biserică. Filozoful sprijini şi el cu umărul coşciugul negru al moartei şi simţi pe umărul său o răceală ca de gheaţă. Sotnicul mergea în faţă, purtînd pe braţe partea din dreapta a lăcaşului îngust al răposatei. Biserica de lemn, înnegrită de vreme şi acoperită cu muşchi verde, străjuia tocmai în marginea satului, singuratică şi tristă, cu cele trei cupole ale ei, ascuţite la vîrf. Se vedea bine, după cum arăta, că de multă vreme nu se mai făcuse într-însa nici un fel de slujbă. înaintea fiecărei icoane ardea cîte o lumînare. Coşciugul fu aşezat drept în mijloc, chiar în faţa altarului. Bătrînul sotnic îşi mai sărută o dată fiica moartă, se închină pînă la pămînt şi ieşi din biserică împreună cu purtătorii sicriului, după ce porunci ca filozoful să fie hrănit pe săturate şi după cină adus din nou la biserică.
Ajunşi la bucătărie, purtătorii coşciugului îşi puseră mîinile pe vatra încălzită, cum fac de obicei toţi maloruşii care au văzut un mort.
Foamea, care-l cam răzbise pe filozof în ceasul acela, îl făcu să uite pentru cîtăva vreme cu desăvîrşire de moartă. Curînd toţi slujitorii conacului prinseră a se aduna încetul cu încetul în bucătărie. în casa bătrînului sotnic, bucătăria semăna cu un fel de club, unde se strîngea toată suflarea din ograda boierească, pînă şi cîinii, care veneau dînd din coadă, chiar în pragul uşii, după oase Şi lături. Dacă cineva dintre argaţi era trimis

undeva cu vreo treabă, înainte de plecare venea neapărat la bucătărie ca să se hodinească o clipă stînd pe laviţă Şi să-şi fumeze liniştit luleaua. Toţi holteii conacului, care-şi purtau ţanţoşi svitcile căzăceşti, stăteau tolăniţi cît îi ziulica de mare, la bucătărie, pe laviţă, sub laviţă, pe cuptor, într-un cuvînt pretutindeni unde puteau dibui cîte un ungher bun pentru dormit. Aşa se făcea că fiecare dintre ei îşi uita veşnic pe-acolo cuşma ori biciuşca cu care se apăra de dulăii străini, ori altceva de acelaşi fel. Dar cea mai numeroasă adunare se strîngea aici seara, la cină, cînd Oiai venea şi herghelegiul, după ce-şi închidea caii în îngrăditura lor, şi văcarul care aducea vacile la muls, şi atîţia alţii care erau plecaţi în timpul zilei. La cină, pînă şi cei mai tăcuţi dintre comeseni se făceau limbuţi. De vorbit, se vorbea de obicei despre toate: despre şalvarii noi ai lui cutărică, despre cîte se

. G,
ogol

W

găsesc în măruntaiele pămîntului şi despre cine a văzut lupul... Se aflau ai şi mulţi hîtri buni de glumă, de care nu duce lipsă Malorusia.

Filozoful nostru se aşeză alături de ceilalţi, strînşi roată, afară, în fata bucătăriei. Nu trecu mult si pe uşa bucătăriei se ivi o bătrînă cu bonetă roşie pe cap şi cu o oală plină de găluşti pe care o puse la mijloc, în faţa oamenilor adunaţi la cină. Fiecare dintre ei scoase din buzunar cîte o lingură de lemn. iar cei care n-aveau lingură, cîte un chibrit. Mai tîrziu cînd fălcile începură să se mişte mai domol şi foamea de lup a întregii adunări se mai astîmpăra întrucîtva, oamenii se-ntinseră la vorbă. Se-nţelege că spusele lor se-nvîrteau cum se cuvine, în jurul răposatei.

— O fi oare adevărat ce se zice, începu un cioban tinerel care-şi agăţase de atîrnătoarea lulelei atîţia bumbi şi podoabe de aramă, că semăna cu o tarabă de mărunţişuri, o fi oare adevărat că duduca, fie-i ţarina uşoară, s-a avut bine cu Necuratul?

— Cine? Duduca? făcu Doroş, pe care filozoful nostru îl cunoştea mai dinainte. Păi dînsa a fost vrăjitoare sadea! Pot să pun mîna pe cruce că a fost vrăjitoare!

— Haide, haide, Doroş, isprăveşte! zise un altul, acela care pe drum arătase o mare dorinţă de a mîngîia pe toţi. Asta nu-i treaba noastră! Hodinească-se-n pace! Ce să mai vorbim!

Dar Doroş n-avea nici un chef să tacă. Tocmai bine înainte de cină fusese-n beci cu chelarul, pentru nu ştiu ce treabă, şi după ce se aplecase acolo de vreo două ori peste vreo două-trei butoaie, ieşise cît se poate de vesel şi pălăvrăgea acum întruna.

— Ce vrei de la mine? Să tac? făcu dînsul. Păi duduca, dacă vrei să ştii, a umblat călare pe mine! Zău c-a umblat!

— Ia spune, neică, întrebă tînărul cioban, cel cu bumbi de aramă, sînt oare semne anumite după care poţi cunoaşte o vrăjitoare?

— Nu sînt, îi întoarse vorba Doroş. N-ai cum s-o cunoşti! Poţi să citeşti toate psaltirile din lume, că tot n-o s-o cunoşti!

— Ba se poate, Doroş, să nu spui că nu se poate! rosti mîngîietorul din ajun. Crezi că degeaba i-a dat Dumnezeu fiecăruia un obicei osebit al lui? Oamenii cunoscători în ale ştiinţei spun că orice vrăjitoare are o codiţă.

— Orice muiere, cum îmbătrîneşte, se face vrăjitoare, rosti cu mult sînge rece un cazac cu părul cărunt.

— Da, că voi sînteţi mai cu moţ! îi tăie vorba femeia care mai punea un rînd de găluşte în oala golită. Nişte porci graşi, asta sînteţi!

Cazacul bătrîn, pe nume Iavtuh şi cu porecla Kovtun[8], îşi strîmbă buzele într-un zîmbet de mulţumire cînd văzu că vorbele lui o atinseseră pe babă unde o durea mai mult. iar văcarul slobozi un rîs atît de gros, de parcă s-ar fi pornit să mugească doi tauri o dată, aşezaţi faţă-n faţă.

Vorba, care se încinsese, aţîţă în sufletul filozofului o dorinţă nestăvilită je a afla mai multe amănunte despre fiica răposată a sotnicului. De aceea, yfînd să aducă din nou vorba despre cele de mai înainte, se-ntoarse către vecinul său şi zise:

— Aş vrea să-ntreb şi eu, pentru ce toată cinstita adunare aici de faţă socoate că duduca a fost vrăjitoare? Spuneţi-mi, a pricinuit dînsa cuiva vreo pagubă sau a băgat în mormînt pe careva?

— S-au întîmplat de toate, îi răspunse unul dintre argaţi cu o faţă lătăreaţă ce aducea nespus de mult cu o lopată.

— Cine nu-şi aminteşte de Mikita, ăla de îngrijea ogarii, sau celălalt, cum

g zicea?...
,., — Da cu Mikita cum a fost? întrebă filozoful.
„ — Stai că-ţi povestesc eu despre Mikita, îi răspunse Doroş.
— Ba-i povestesc eu, îi luă vorba herghelegiul. Mikita mi-a fost doară cumătru!...
— Despre Mikita povestesc eu, spuse şi Spirid.
— Să povestească Spirid, să povestească Spirid, strigă atunci mulţimea. Şi Spirid începu:
— Mata, coane filozofule Homa, nu l-ai cunoscut pe Mikita. Ehei, ce om a fost! Nu erau mulţi ca dînsul! Cunoştea orice cîine ca pe taică-său, zău aşa! îngrijitorul de acum, Mikola, acela de stă al treilea după mine, nu i-ajunge nici pînă la degetul cel mic. Se pricepe şi dînsul în meseria lui, nu zic ba, dar faţă de celălalt, e un gunoi, o treanţă.
— Tare frumos povesteşti, frăţioare, tare frumos! făcu Doroş dînd din cap a încuviinţare.
Şi Spirid îşi văzu înainte de povestire:
— Zărea iepurele mai degrabă decît îţi ştergi nasul de tabac... Şi cînd apuca să şuiere: „Hai, Război, hai, Repede!" şi pornea călare-n zbor nebun, nu mai ştiai cine ajunge mai înainte: el ori cîinii. Cît despre basamac, dădea de duşcă un şip cît ai zice peşte! Straşnic flăcău! Numai că iaca, de la o vreme o cam sorbea din ochi pe duduca. Că s-o fi „amorizat" de-adevăratelea ori l-o fi vrăjit dînsa cu farmecele ei - cine ştie? Dar din om a ajuns neom! Zi-i muieratic şi pace bună! Un... dracu ştie ce! Ptiu! Aş spune eu una, da mi-e nu Ştiu cum!
— Straşnic, făcu Doroş.
— De cum îi arunca duduca o căutătură, lăsa şi dîrlogii slobozi, îi zicea lui Război - Lăbuş, se poticnea şi cîte şi mai cîte de-alde astea! într-o zi duduca a venit la grajd unde-şi ţăsăla Mikita calul. „Lasă-mă, Mikita, zice. să pun piciorul pe tine." Şi prostul de el s-a bucurat: „Nu numai picioruşul, zice, da poţi să mi te urci cu totul în cîrcă". Şi cînd şi-a ridicat duduca piciorușul şi a dat Mikita cu ochii de pulpa ei goală, plinuţă şi albă-albă - frumuseţile ei, cică, l-au

T... ,-------....wui ut ci spinarea, a apucat-n
mîinile amîndouă de picioarele goale şi a pornit în trap ca un cal CX cîmp... Dar unde au fost, pe unde au umblat, asta n-a ştiut s-o spună- nu că s-a întors istovit mort şi de-atunci s-a uscat de-a ajuns moaşte... Şi într. a cînd s-au dus oamenii în grajd, au găsit în locul lui doar o grămăjoară rf cenuşă şi o găleată goală: s-a mistuit de tot! S-a mistuit prin puterea lui şi pat Şi ce îngrijitor de cîini a fost! în toată lumea asta nu-i găseşti unul pe potriv"! După ce-şi isprăvi Spirid povestea, de pretutindeni se auziră laude ne seama fostului îngrijitor de cîini boiereşti.

— Da de Şepciha[9] n-ai auzit? îl întrebă Doroş pe filozoful Homa.
— Nu!
— Măi, măi, măi! Se vede cît de colo că nu vă învaţă mare lucru la bursa ceea a voastră! Haide ascultă! Avem noi aici în sat un cazac pe nume Şeptun[10]. Bun cazac! îi place uneori să cam şterpelească sau să tragă o minciună fără nici o trebuinţă, dar... e un cazac de treabă. Casa lui nu prea-i departe de aici. Ei, uite, cam tot pe vremea asta, cînd ne-am aşezat şi noi la cină, Şeptun şi femeia lui isprăviseră cu masa şi cum timpul era frumos, Şepciha se culcase în grădină, iar Şeptun în casă, pe laviţă; ba nu: Şepciha în casă pe laviţă şi Şeptun afară...
— Nu pe laviţă s-a culcat Şepciha, ci pe jos, îi luă vorba din gură bucătăreasa, care stătea în uşă, cu obrazul proptit în pumn.
Doroş o măsură cu privirea, se uită în jos, apoi iar la dînsa şi după ce tăcu o vreme, zise:
— Cînd ţi-oi scoate fusta aici de faţă cu toată lumea, o să fie vai de tine! Ameninţarea asta îşi ajunse ţelul. Bătrîna tăcu numaidecît şi nu se mai amestecă defel în povestirea cazacului. Doroş urmă:
— în mijlocul casei era un leagăn agăţat în bagdadie şi în leagăn un prunc de un an, numai că nu ştiu bine dacă era parte bărbătească ori femeiască. Şi cum stătea Şepciha aşa întinsă, numai iată că aude, afară la uşă, un cîine care tot rîcîia cu ghearele şi urla de-ţi venea să-ţi iei lumea-n cap! Femeia o sfecli! Că ştii doară: muierile sînt aşa de proaste, că ajunge să le arăţi limba de după uşă în fapt de seară, că le şi dîrdîie sufletul de spaimă! „Hai, zice, să-i trag una afurisitului celuia de cîine, că doar-doar s-o potoli" şi, apucînd vătraiul, se duse să deschidă uşa. Dar de-abia apucă s-o crape oleacă şi dinele - ţîşt printre picioarele ei drept la leagănul copilaşului. Şi atunci Şepciha văzu deodată că acel cîine nu mai e cîine, ci duduca boierului. Şi barem să fi fost duduca, cu înfăţişarea ei obişnuită pe care i-o cunoştea! Atunci hai, mai treacă-meargă! Dar să vezi ceva nemaipomenit: duduca era vînătă de tot, iar ochii îi ardeau ca nişte cărbuni! Şi cînd mi ţi-a înşfăcat odată pruncul din leagăn, i-a şi înfip dinţii în beregată şi a început să-i sugă sîngele. Şepciha doar atîta a apucat să

,.e *Serile in cătunul de lingă Dikanka*

[1] *Mirgorod*

ce năpastă!" şi s-a repezit afară din casă. Dar ce să vezi? Uşa din

l dîdî

oper

«dă era închisă. Atunci s-a urcat într-un suflet în pod. Şedea acolo şi dîrdîia, roasta de dînsa! Nu trecu mult şi numai ce-o văzu pe duducă cum vine drept ore dînsa. în pod! Şi s-a aruncat strigoaica asupra ei şi a prins a o muşca fără milă pe muierea cea neghioabă. Şi numai dimineaţa şi-a scos Şeptun femeia de acolo, ciur de muşcături şi învineţită toată, iar a doua zi şi-a dat duhul, proasta de ea! Ca să vezi şi mata ce de făpturi şi vrăji se mai petrec pe lumea asta. poate ea să fie şi os de boier, dar dacă-i vrăjitoare, e vrăjitoare şi pace!

După ce-şi sfîrşi povestirea, se uită mulţumit la toţi cei de faţă şi-şi afundă degetul în lulea, pregătindu-se s-o umple din nou cu tutun. Istorisirile cu vrăjitoarea nu se mai isprăveau. Fiecare se grăbea să spună şi el cîte ceva. Unuia, strigoiaca îi venise pînă la uşa casei, prefăcută într-o căpiţă de fîn; altuia îi furase cuşma ori luleaua; multora din fetele satului le tăiase cosiţa; altora le supsese cîteva căldări de sînge...

în cele din urmă toată adunarea îşi veni în fire şi oamenii îşi dădură seama că se-ntinseseră la vorbă prea de tot; afară coborîse noapte neagră. Atunci, unul cîte unul, se împrăştiară pe la culcuşurile lor, în bucătărie, prin şuri ori chiar în mijlocul ogrăzii.

— Haide, coane Homa! E vremea să o pornim şi noi la răposata, îi zise filozofului cazacul cu părul alb şi toţi patru, adică împreună cu Spirid şi Doroş, se-ndreptară spre biserică, şfichiuind cu biciuştele lor cîinii ce mişunau în număr mare pe uliţele satului şi muşcau cu înverşunare beţele din mîinile oamenilor.

Pe măsură ce se apropia de bisericuţa luminată, filozoful, cu toate că se-ntarise cu o cană mare de rachiu, îşi simţea sufletul cuprins tot mai mult de o sfială nemărturisită. Poveştile şi istorisirile ciudate, pe care le ascultase, îi aţîţau şi mai tare închipuirea. întunecimea de lîngă gard şi de sub copaci începea să se mai lumineze oleacă; locul era aici mai pustiu. în cele din urmă trecură de îngrăditura şubredă a bisericii şi intrară în curticica mică, dincolo de care nu mai creştea nici un copăcel şi se întindeau doar cîmpul dezgolit şi luncile învăluite de întunecime. Cei trei cazaci urcară, împreună cu Homa, treptele repezi ale bisericii şi intrară înăuntru. Aici îl părăsiră pe filozof, îi urară să-şi îndeplinească cu bine sarcina şi zăvoriră uşa în urma lor, aşa cum le poruncise sotnicul.

Filozoful rămase singur... Căscă, se întinse, suflă zgomotos în amîndouă palmele şi numai după asta se uită în jur. în mijlocul bisericii era aşezat coşciugul cernit. în faţa icoanelor întunecate pîlpîia flacăra sfioasă a luminărilor. Strălucirea lor lumina doar catapeteasma şi foarte slab mijlocul bisericii. Dar ungherele îndepărtate ale tinzii erau înghiţite de întunericime. Catapeteasma veche, înaltă, părea foarte şubredă şi îmbătrînită: horbota de lemn îmbrăcată cu aur mai lucea doar pe ici, pe colo cu scîntei de vreme;

ftKftKl fepîV sfc i

- V- Gn

chipurile sfinţilor, întunecate şi ele, aveau căutătură aspră. Filozoful se m uită o dată împrejur.

— De ce m-aş teme? rosti el. Un om viu n-are cum să pătrundă încoar cît despre morţi sau strigoi, cunosc eu nişte rugăciuni pe care, dacă le rostes n-or să mă atingă nici măcar cu un deget. Nu-i nimic! mai zise el o dată şi dării cu nepăsare din mînă. Acum să citim!

Cînd trecu pe lîngă strană, văzu cîteva legături de luminări.

„Asta-i bine, gîndi filozoful: o să le aprind prin toată biserica de o să fie lumină ca ziua. Păcat numai că nu-i chip să fumezi o pipă în lăcaşul Domnului!"

Şi zicînd aşa, se apucă să lipească lumînările de ceară pe toate ieşiturile pe analoghion şi în faţa icoanelor, fără să le cruţe cîtuşi de puţin şi curînd toată biserica se umplu de lumină. Numai sus, lîngă boltă, întunericul se înteţi şi mai tare, şi chipurile întunecate ale sfinţilor priveau acum şi mai aspru din ramele lor străvechi, cioplite, pe care mai luceau încă ici-colo urme de poleială. Apoi filozoful se apropie de coşciug, privi cu sfială chipul moartei şi... tresări închizînd ochii: atît de strălucitoare şi înspăimîntătoare totodată era frumuseţea ei.

Homa îşi întoarse privirile în altă parte şi dădu să se depărteze, dar îmboldit de o dorinţă ciudată, potrivnică voinţei lui, o dorinţă dintre acelea care nu-l slăbesc pe om mai cu seamă cînd e cuprins de teamă, nu se mai putu împotrivi şi o mai privi o dată, înainte de plecare, se înfiora din nou, şi o mai privi iar... într-adevăr: frumuseţea prea strălucitoare a moartei părea înspăimîntătoare. .. Poate dacă chipul ei ar fi fost urît, el n-ar fi semănat în sufletul omului o teamă atît de grozavă. Dar trăsăturile ei n-aveau nimic şters, tulbure sau mort. Nu! Ele trăiau şi filozofului i se părea că fata îl priveşte cu ochii ei închişi. I se păru chiar că de sub geana ochiului drept i se rostogoleşte o lacrimă, dar de cum se prelinse pe obraz, văzu limpede că era o picătură de sînge.
Atunci se depărta grăbit înspre strană, deschise cartea şi, ca să se îmbărbăteze şi mai mult, începu să citească tare, cu o voce cît se poate de răsunătoare, ce înfiora pereţii de lemn ai bisericii, de mult tăcuţi şi surzi... Glasul lui gros şi plin cădea singuratic, fără răsunet în liniştea moartă, şi părea străin pînă şi filozofului.
„De ce m-aş teme? îşi spunea filozoful, citind întruna. Că doar n-o să se scoale din coşciugul ei de teama cuvantului Domnului. Las să zacă liniştită! Ş-apoi ce fel de cazac aş mai fi eu, dacă m-aş lăsa copleşit de spaimă! Se vede c-am tras la măsea cam peste măsură şi de aceea mi se năzare cine ştie ce. Hai să trag nişte tutun pe nas. Ehei. ce tutun! Straşnic tutun! Bun tutun!"
Cu toate acestea, de cîte ori întorcea cîte o pagină, trăgea cu coada ochiului spre coşciug şi un glas tainic îi şoptea la ureche: „Uite-acuşi, acuşi o să se scoale! Acuşi o să se ridice! Acuşi o să se arate din racla ei!"

Dar în jur domnea o linişte de mormînt. Coşciugul stătea nemişcat. Luminările revărsau peste tot un potop de lumină. Ce înfricoşătoare e o biserică noaptea, scăldată de lumină, cu un mort în ea, cînd în jur nu-i ţipenie de om!
Filozoful îşi înălţă şi mai mult vocea şi porni să cînte pe toate glasurile, pentru a înăbuşi în sufletul său orice rămăşiţă de teamă. Dar în fiece clipă, privirile lui se aţinteau spre sicriu, cu o întrebare mută, izvorîtă împotriva dorinţei lui: „Ce-ar fi totuşi să se ridice, să se scoale?"
Coşciugul însă rămînea nemişcat. Doamne, de s-ar auzi măcar un zgomot, un foşnet de fiinţă vie, un ţîrîit de greier într-un colţ... Arareori fîşîia slab o luminare îndepărtată sau plescăia surd cîte o picătură de ceară, căzută de sus, pe podea.
„Ce-ar fi să se ridice?"
Şi moarta îşi înălţă puţin capul...
Filozoful îi aruncă o căutătură înnebunită de groază şi se frecă la ochi. Dar fata parcă nici nu mai era culcată, ci şedea în racla ei!... Omul îşi întorsese o clipă privirile aiurea, dar şi le aţinti din nou asupra coşciugului. Moarta se sculase şi mergea acum prin biserică cu ochii închişi, desfăcîndu-şi întruna braţele de parcă ar fi vrut să prindă pe cineva în strînsoarea lor.
.. .Se îndrepta spre el! Cuprins de spaimă, filozoful trase în jurul său un cerc. Apoi începu să citească rugăciuni, cu multă greutate, şi să rostească descîntece învăţate de la un călugăr care în toată viaţa lui avusese de-a face cu vrăjitoare şi duhuri necurate.
Moarta se opri chiar la marginea cercului, dar se vedea bine că nu are putere să păşească dincolo de marginea ceea; acum era vînătă la faţă, ca orice mort de cîteva zile. Homa nu îndrăznea s-o privească. Era îngrozitoare la vedere... Deodată moarta începu să clanţăne din dinţi şi îşi căscă ochii stinşi. Dar nu zări nimic şi atunci, cuprinsă de o mînie oarbă, care se zugrăvi pe faţa ei tremurătoare, se întoarse în altă parte şi, desfăcîndu-şi iar braţele, cuprinse cu ele fiecare stîlp al bisericii, fiecare ieşitură, nădăjduind să-l prindă pe Homa. în cele din urmă se opri locului, ameninţă cu degetul şi se culcă înapoi în coşciugul ei.
Dar filozoful tot nu-şi putea veni în fire şi arunca priviri pline de spaimă spre lăcaşul îngust al strigoaicei. Deodată, coşciugul se clinti din loc şi porni să zboare, şuierînd prin toată biserica, spintecînd văzduhul în toate părţile. Homa îl vedea aproape deasupra capului său, dar în acelaşi timp, dîndu-şi seama că nu poate atinge locul încercuit, îşi rostea cu şi mai mult foc descîntecele. Coşciugul se trînti apoi cu zgomot în mijlocul bisericii şi rămase mişcat. Trupul neînsufleţit al fetei se ivi iar dintr-însul, vînăt-verde. Dar în aceeaşi clipă răsună în depărtare cîntatul cocoşului şi moarta se lăsă iar în sicriu şi prăbuşi capacul deasupra ei. i

Inima filozofului bătea cu putere şi sudoarea şiroia de pe faţa lui H îmbărbătat de cîntatul cocoşului, el citea acum mai repede foile pe care ar f trebuit să le isprăvească. De cum se lumină de ziuă, veniră să-l schimb diaconul şi lavtuh, cazacul cărunt, care de data asta ţinea loc de dascăl.
întors la locul îndepărtat de hodină, filozoful nu putu multă vreme să închidă ochii, dar pînă la urmă oboseala îl doborî şi dormi dus, hăt pînă [a nămiezi. Cînd se trezi, întîmplările nopţii îi părură petrecute în vis. Ca să se mai întărească oleacă, slugile sotnicului îi aduseră o sticlă de rachiu. în timpul prînzului, omul nostru mai prinse inimă, îşi spuse şi el părerea ici-colo si mîncă aproape de unul singur un purcel destul de bătrîior; totuşi, despre cele întîmplate noaptea la biserică nu îndrăzni să vorbească dintr-un simţămînt nelămurit chiar pentru el, şi la toate întrebările argaţilor dornici să ştie multe răspundea doar atît: „Da, s-au petrecut de toate..." Filozoful făcea parte din rîndul acelor oameni pe care dacă-i hrăneşti pe săturate, li se naşte în suflet o iubire nemaipomenită faţă de aproapele lor. Stînd întins, cu pipa-ntre dinţi, el îi privea pe toţi cei din jur cu nişte ochi grozav de binevoitori şi scuipa mereu în lături.
După-masă, filozoful se simţi cu totul în apele lui. Colindă satul întreg în lung şi în lat şi-i cunoscu aproape toţi locuitorii; din două case fu chiar dat afară: într-una o nevestică frumuşică îl croi binişor de tot cu lopata pe spinare, cînd îi veni în minte să-i pipăie cămaşa şi fota... din dorinţa de a afla din ce stofă sînt făcute. Dar pe măsură ce se apropia seara, filozoful se făcea tot mai gînditor. Cînd mai rămăsese cam un ceas pînă la cină, aproape toată suflarea din ograda boierului se strînse laolaltă, ca să mai joace beţe, un fel de popice unde în loc de bile se foloseau reteveie lungi, iar cîştigătorul căpăta dreptul să se plimbe călare pe cel care a pierdut. Jocul acesta era nespus de frumos pentru privitori: adeseori, văcarul lătăreţ ca o clătită se urca în cîrca porcarului slăbuţ şi puţintel, făcut tot parcă numai din zbîrcituri. Altă dată văcarul îşi punea şi el spatele la bătaie şi Doroş, sărind voiniceşte în cîrca lui, nu uita să zică: „Ce mai taur!" Lîngă pragul bucătăriei şedeau oamenii mai cu greutate. Ei priveau la toate fără pic de zîmbet, trăgînd din lulea, chiar şi atunci cînd tinerii se prăpădeau de rîs la auzul vreunei vorbe de duh rostită de văcar sau de Spirid. Zadarnic însă vroi şi Homa să ia parte la jocul lor: un gînd întunecat stăruia ca un cui în creierul său. Cînd se aşeză să cineze, căută din răsputeri să se înveselească, dar spaima i se înteţea, în suflet, o dată cu întunericul ce se întindea pe tot cerul.
— Haide, coane filozofule, e vremea să mergem! îi spuse în cele din urmă cazacul cărunt, ridicîndu-se o dată cu Doroş. Hai la treabă!
Şi Homa fu dus la biserică întocmai ca în ajun; aici, cei doi însoţitori îl lăsară şi închiseră uşa în urma lui. De îndată ce rămase singur, sfiala i se furişa iar în suflet. Zări din nou chipurile întunecate ale sfinţilor, ramele străluci-

tnare ale icoanelor şi bine cunoscutul sicriu cernit, neclintit în mijlocul bisericii, împrejmuit de liniştea ameninţătoare.
— Ei, minunăţia asta n-o să mă mai minuneze şi-n seara asta, rosti dînsul cu voce tare. Prima oară, nu zic, m-am speriat!... Aşa e, zău! Numai prima oara te cam bagă-n sperieţi una ca asta! Pe urmă însă nu te mai temi! Nu te maj temi deloc!
Apoi se urcă repede în strană, trase în jurul lui un cerc, rosti cîteva descîntece şi porni să citească cu glas tare, hotărît să nu-şi mai înalţe privirile de pe carte şi să nu ia nimic în seamă. Citi aşa vreme cam de un ceas şi simţi că-l răzbeşte oboseala şi-l podideşte şi tuşea. Atunci scoase din buzunar punga cu tutun, dar înainte de a duce praful la nas, aruncă o căutătură sfioasă înspre sicriu. Şi deodată inima i se opri de a mai bate! Moarta stătea acolo, în faţa lui, chiar pe marginea cercului şi-l privea ţintă cu ochii ei stinşi, înverziţi. Bursacul se cutremură şi un fior de gheaţă îi străbătu mădularele. îşi plecă repede privirile asupra cărţii sfinte şi începu iar să citească rugăciuni şi descîntece, mai tare ca înainte, dar auzi limpede cum moarta clănţăne din dinţi şi îşi desface braţele căutînd să-l apuce în strînsoarea lor. Atunci privi sfios cu coada ochiului şi văzu că strigoaica nu-l poate ajunge pe locul unde stătea el; pesemne că nu putea să-l zărească... Deodată, moarta scoase un fel de mîrîit înăbuşit şi porni apoi să rostească vorbe înspăimîntătoare, cu buzele ei lipsite de viaţă; şi vorbele acelea bolboroseau hîrîit, ca smoala care dă în clocot. Ce vroiau să zică - asta nu ştia s-o tălmăcească, dar simţea

în ele ceva plin de groază. Şi filozoful înnebunit de spaimă înţelese că rosteşte descîntece.
De pe urma vorbelor ei, un suflu de vînt se stîrni în biserică şi se auzi un foşnet de aripi fără număr... Aripi nevăzute izbeau geamurile bisericii şi cercevelele lor de fier, gheare puternice scrijeleau fierul cu scîrţîitul pătrunzător. .. Părea că o putere nemăsurată căuta să spargă uşa şi să dea năvală înăuntru. Inima filozofului bătea să se spargă. Cu ochii închişi şi pleoapele strînse tare, rostea fără să se oprească descîntece şi rugăciuni. în cele din urmă se auzi un şuierat în depărtare: era cîntecul cocoşului din sat. Omul se opri din citit, sleit de puteri şi îşi mai trase sufletul.
Cazacii veniţi la biserică să-l înlocuiască îl aflară mai mult mort decît viu. Stătea proptit cu spatele la perete şi se uita ţintă cu ochii holbaţi la oamenii care-l înghionteau. Aceştia îl scoaseră afară aproape pe braţe şi în tot timpul drumului trebuiră să-l sprijine. Dar odată ajuns în ograda conacului, Homa se Putură oleacă şi porunci să i se aducă o stacană de rachiu. După ce-o bău, îşi letezi părul şi zise:
— Multe drăcovenii mai sînt şi pe lumea asta... Cît despre spaime, ţi se-ntîmplă uneori cîte ceva de... - şi filozoful dădu a lehamite din mînă.

(Argaţii, adunaţi roată în jurul lui, îşi plecară capetele la auzul acesto vorbe. Pînă şi băieţandrul pe care fiecare din cei adunaţi se simţea în drem să-l pună la treabă în locul lui cînd era vorba de curăţat grajdul ori de cărat apă, pînă şi băieţandrul acela nenorocit rămase cu gura căscată.
In clipa aceea trecea pe acolo o muieruşcă despre care nu puteai spune că e chiar în vîrstă; fota, strîns lipită de trup, scotea la iveală făptura ei împlinită, cu carnea tare. Era ajutoarea bătrînei bucătărese, grozav de fîşneaţa şi găsea întotdeauna te miri ce ca să-şi prindă de bonetă: o bucată de panglică o garofiţă sau chiar o hîrtiuţă, dacă n-avea nimic altceva.
— Bună ziua, Homa! rosti dînsa cînd îl văzu pe filozof. Auleu, măiculiţă da ce-ai păţit? strigă ea deodată, împreunîndu-şi mîinile.
— Da ce-i, muiere proastă ce eşti?
— Dumnezeule mare! Păi ţi-e părul alb de tot!
— Ehei, să ştiţi că ce zice i-adevăr curat! făcu Spirid, cătînd ţintă la filozof. E drept că ai albit întocmai ca bătrînul Iavtuh.
Auzind una ca asta, filozoful se duse fuga la bucătărie, unde zărise dinainte lipit de perete un ciob de oglindă, pătat de muşte; în faţa lui erau prinse de cuie lori de nu-mă-uita, brebenoc şi chiar o ghirlandă de gălbinele, ceea ce arăta că ciobul de oglindă slujea pentru găteala unei femeiuşte fîşneţe, căreia îi place să umble frumos îmbrăcată. Şi aici, Homa văzu cu groază că ceea ce-i spuseseră oamenii era adevărat: jumătate din părul lui albise cu desăvîrşire. îşi plecă fruntea filozoful şi se apucă să cugete.
„O să mă duc la boier, îşi zise el într-un tîrziu, o să-i povestesc totul şi o să spun că nu mai vreau să citesc! Să mă trimită fără întîrziere la Kiev!"
Frămîntat de aceste gînduri, îşi îndreptă paşii spre pragul conacului.
Sotnicul şedea nemişcat în odaie; trăsăturile lui păstrau aceeaşi durere nemărginită pe care i-o văzuse şi înainte. Doar obrajii îi atîrnau acum şi mai mult. Se vedea bine după înfăţişarea lui că mînca tare puţin sau poate nici nu se atingea de hrană. O gălbejeală cu totul neobişnuită îl făcea să pară împietrit în nemişcarea lui.
— Bună ziua, nepoate, rosti dînsul dînd cu ochii de Homa, care se oprise lîngă uşă cu căciula în mînă. Cum stai? Toate-s bune?
— De bune-s bune... Dar vezi mata, se petrec nişte drăcovenii, că-mi vine să-mi iau cuşma şi s-o iau la sănătoasa încotro văd cu ochii!
— Cum asta?
— Păi fata matale, boierule... Dacă stai să judeci bine, fără îndoială că-i de viţă boierească şi nimeni n-ar îndrăzni să zică altfel; numai că... nu-ţi fie cu supărare, boierule, şi fie-i ţărîna uşoară...
— Ei. şi ce-i cu fiica mea?
— S-a cam avut bine cu dracii! Mă bagă-n nişte sperieţi de nu-i chip să citesc nici o scriptură, zău aşa!

— Ba să citeşti, să citeşti! Că doar nu degeaba te-o fi chemat tocmai pe° tjne! S-a îngrijit, porumbiţa mea, de sufletul ei şi a vrut să alunge prin rugî orjce duh rău!
— Voia matale, boierule, dar să ştii că nu pot şi pace!
— Ba să citeşti, să citeşti, urmă tot aşa de sfătos boierul. Nu ţi-a mai rămas decît o singură noapte! Ai să faci o faptă creştinească, iar eu o să te răsplătesc.
— Orice răsplată mi-ai da... Nu. zău, boierule, fă ce ştii, da eu nu mai citesc! rosti Homa cu hotarîre.
— Ian ascultă, filozofule! spuse sotnicul şi glasul lui răsună acum puternic şi ameninţător. Mie nu-mi plac fasoane de-astea! Poţi să le faci acolo, la seminarul vostru! La mine însă nu merge! Că eu, dacă ţi-oi trage o bătaie, o să fie mai ceva decît a rectorului. Ştii tu oare ce-s acelea gîrbace de piele, hai?
— Cum să nu ştiu, păcatele mele, răspunse filozoful, coborînd oleacă glasul. Fiecare ştie ce-s acelea gîrbace de piele: cînd guşti mai mult din eie, simţi că nu-i chip să le-nduri, şi pace!
— Aşa, vezi! Numai că nu ştii încă ce straşnic şfichiuiesc flăcăii mei! mai zise sotnicul ameninţător, ridicîndu-se în picioare şi chipul lui luă o înfăţişare poruncitoare şi lipsită de îndurare ce-i scotea în vileag firea nepotolită şi aspră, îmbunată doar vremelnic de durere. La mine aşa-i obiceiul: întîi te bate zdavăn, pe urmă te stropeşte cu rachiu şi pe urmă te bate iar. Haide, du-te! Fă-ţi pînă la capăt treaba! De n-ăi isprăvi-o, să ştii că nu te mai scoli; iar de-i duce-o la bun sfîrşit, capeţi o mie de galbeni!
„Ehei, ăsta-i un nebun şi jumătate, îşi zise filozoful ieşind din odaie. Cu el nu-i de glumă! Dar aşteaptă, prietene, c-am s-o şterg aşa de bine, de n-ai să-mi dai de urmă cu toţi copoii tăi!"
Şi Homa îşi puse în gînd să fugă cu orice chip. Aşteptă doar ceasul de după-prînz, cînd toţi argaţii obişnuiau să se înfunde în claia de fîn de lîngă magazie şi să slobozească pe gurile larg deschise un sforăit şi un şuierat aşa de straşnic, încît puteai să juri că ograda boierului e o fabrică. Şi ceasul acela veni în sfîrşit! Pînă şi Iavtuh aţipi puţintel, întins la soare. Tremurînd, cu sufletul plin de spaimă, filozoful se îndreptă tiptil spre grădina boierească, de unde i se părea că e mai lesne să fugă pe nesimţite în cîmp. Livada, ca toate livezile boiereşti, era cu totul lăsată în părăsire şi drept aceea numai bună pentru tot soiul de făpturi tainice. în afară de o singură cărăruie, bătătorită pentru niscaiva trebuinţe de-ale gospodăriei, totul era năpădit de lăstăriş de vişin, tufe de soc şi brusturi care-şi înălţau tulpiniţele lungi, cu bobite trandafirii în vîrf. Hameiul învăluia ca un năvod vîrfurile acestei „adunări" pestriţe de copaci Ş tufe, alcătuind un soi de acoperiş ce se sprijinea pe gardul împletit din cuiele şi cobora de pe el aidoma unor şerpi încolăciţi cu clopoţei de cîmp. Dincolo de acest gard de nuiele, ce slujea drept stavilă livezii, se întindea o Pădure întreagă de buruieni prin care nimeni nu-şi vîra nasul; pînă şi coasa

s-ar fi prefăcut în ţăndări dacă ar fi îndrăznit să atingă cu tăişul ei tulpjnji înăsprite şi groase ale bălăriilor.
Filozoful dădu să păşească peste zaplaz; dinţii îi clănţăneau atît de tare si inima îi bătea cu atîta putere, încît se înspăimîntă şi el. Poala hainei lui lung; părea că se lipeşte de pămînt ca bătută în cuie. Cînd ridică piciorul ca sa treacă dincolo de pîrleaz, simţi că-i ţiuie la urechi un glas ce şuiera năprasnic „încotro?" „încotro?" Filozoful lunecă în buruieni şi o rupse la ftmj împiedicîndu-se întruna de rădăcini bătrîne şi strivind cîrtiţe. îşi dădea seama că, dacă iese din buruieni, îi rămîne doar să străbată în goana mare cîmpia dincolo de care se zărea dunga neagră a mărăcinişului des; socotea că, odată ajuns acolo, nu-l mai paşte nici o primejdie, pentru că, trecînd de mărăciniş, nădăjduia să iasă în drumul ce ducea drept la Kiev. Străbătu într-un suflet cîmpia şi se văzu în mărăciniş. Străbătu şi mărăcinişul, lăsînd drept danie cîte o bucată din surtucul său pe orice spin. în sfîrşit ajunse într-o luncuşoară, unde pe-alocuri sălcii plîngătoare îşi plecau crengile pletoase pînă la pămînt. Apa unui izvoraş lucea curată ca argintul. Cel dintîi gînd al filozofului fu să se culce la pămînt şi să bea, ca să-şi astîmpere setea arzătoare care-l mistuia.
— Straşnic de bună-i apa asta! rosti dînsul ştergîndu-se la gură. Aici aş putea să mă şi hodinesc oleacă.
— Ba mai bine ar fi să fugi înaime că, Doamne fereşte, s-ar putea să te urmărească

cineva!
Vorbele astea răsunară drept la urechea lui. Filozoful îşi întoarse capul şi îl văzu pe Iavtuh.
„Dracu să-l ia pe Iavtuh ăsta! gîndi el mînios. Tare te-aş apuca acum de picioare şi... ţi-aş ciomăgi cu o bîtă de stejar mutra ta scîrboasă şi toate cele ale tale."
— Geaba ai făcut atîta ocol, mai zise Iavtuh. Mai bine urmai drumul pe care am venit eu: drept pe lîngă grajduri. Ş-apoi, păcat şi de surtuc! Postavul era tare bun! Cît ai dat pe arşin? Ei, şi acum ajunge cît te-ai plimbat. E vremea să ne întoarcem acasă!
Şi filozoful se luă, de voie, de nevoie după Iavtuh, scărpinîndu-se după ceafă. „Acum o să-mi arate ea mie, vrăjitoarea ceea blestemată! îşi zise dînsul. Ei, da ce m-a apucat?! De ce mă tem! Nu-s eu cazac? Am citit doar două nopţi de-a rîndul, oi citi şi a treia, cu ajutorul lui Dumnezeu! Se vede treaba că blestemata de strigoaică o fi săvîrşit la păcate cu ghiotura, de ţine necuratul atît de mult la dînsa!"
Acestea erau gîndurile care-l frămîntau, cînd ajunse în ograda boierească. Dar tot ele îl şi întăriră întrucîtva, şi atunci îl înduplecă pe Doroş, care, bucurîndu-se de ocrotirea chelarului, avea uneori calea deschisă spre beciurile boiereşti, să scoată de acolo o ploscă de basamac, şi amîndoi prietenii se aşezară frumuşel lînga o magazie şi stinseră ca la vreo jumătate de

vadră, astfel încît filozoful se ridică deodată în picioare şi strigă: „Să vină lăutarii! Sa vină neapărat lăutarii!" Şi fără să-i mai aştepte, porni să joace hopa-kul în mijlocul ogrăzii, pe aria curăţată de buruieni. Şi juca, pînă la vremea mesei, pînă cînd argaţii, care făcuseră roată în jurul lui, cum se obişnuieşte în astfel de împrejurări, scuipară a lehamite în lături şi plecară care încotro, zicînd: „Ca să vezi cît poate să ţopăie un om!" în cele din urmă, filozoful se trînti chiar pe locul acela şi adormi pe dată. Numai o găleată bună de apă rece putu să-l trezească pentru cină. în timpul mesei vorbi despre ce-nseamnă un cazac şi cum cazacul nu trebuie să se teamă de nimic pe lume.
— Şi acum să mergem, rosti într-un tîrziu Iavtuh. E vremea!
„Puşchea pe limbă-ţi, vier afurisit!" gîndi filozoful, dar se ridică în picioare şi zise:
— Haidem!
Pe drum filozoful se uita împrejur şi căuta să intre în vorbă cu însoţitorii săi. Dar Iavtuh tăcea ursuz şi Doroş n-avea nici el chef de vorbă. Noaptea era de spaimă: în depărtare urlau lupii adunaţi în haită şi pînă şi lătratul cîinilor avea ceva spăimîntător.
— Parcă n-ar urla un lup, ci altceva, zise Doroş. ." Dar Iavtuh tăcea întruna, iar filozoful nu ştiu ce să-i răspundă. Cei trei se apropiară de biserică şi intrară sub bolta ei învechită, care arăta
limpede cît de puţin se-ngrijea stăpînitorul moşiei de Dumnezeu şi de sufletul lui. Iavtuh şi Doroş plecară apoi, ca de obicei, şi filozoful rămase singur.
în jur toate erau neschimbate, toate îşi păstrau înfăţişarea ameninţătoare, bine cunoscută din ajun. Omul se opri o clipă locului. Drept la mijloc era aşezat, la fel ca şi înainte, coşciugul nemişcat al vrăjitoarei. „Nu mi-e teamă, zău că nu mi-e teamă!" rosti dînsul, apoi trase în jurul sau un cerc şi se sili să-şi amintească toate descîntecele pe care le ştia. Tăcerea din jur era groaznică; lumina pîlpîitoare a luminărilor scălda toată biserica. Filozoful întoarse o filă de carte, mai întoarse una şi îşi dădu seama că citeşte cu totul altceva decît scrie acolo. Atunci îşi făcu înspăimîntat semnul curcii şi începu să cînte. Asta îl mai îmbărbăta puţin: acum citi mai cu spor şi filele se perindară iute, una după alta. Dar deodată... în liniştea bisericii... capacul de fier al coşciugului plesni cu zgomot şi moarta se ridică! Arăta şi mai înspăimîntător decît prima oară. Dinţii îi clănţăneau cu putere, buzele începură să i se schimonosească şi descîntece înfricoşătoare porniră o dată cu ţipete neomeneşti... Un vîrtej nebun se stîrni în biserică. Icoanele se prăbuşiră la pămînt şi geamurile sparte căzură jos în mii de ţăndări. Apoi uşa ieşi din ţîţîni şi o mulţime fără număr de pocitanii înfiorătoare năvăliră în lăcaşul Domnului. Fîlfîitul înfiorător al aripilor lor şi scrijelitul ghearelor umplu toată biserica. Hoarda asta zbura şi cotrobăia pretutindeni, căutîndu-l pe filozof. *

Pînă şi cel de pe urmă abur de băutură se risipi din capul lui Horna îs-făcea cruce şi spunea rugăciuni la întîmplare. Dar în acelaşi timp auzea cum se frămîntă în jurul lui Necuratul, mai-mai

să-l atingă cu capetele aripilor şi a(e cozilor sale scîrboase. De privit, n-avea îndrăzneală să privească pocitaniile, vedea numai o arătare uriaşă, de-a lungul unui perete întreg, cu părul încîlcit care o acoperea ca o pădure; prin pînza de păr sticleau doi ochi îngrozitori de sub sprîncenele ridicate puţin în sus. Deasupra dihaniei, în aer, se ţinea ceva ca o băşică uriaşă cu mii de cleşti şi ace de scorpion, răsfirate în toate părţile Bucăţi de pămînt negru atîrnau de cleşti şi toate astea cătau ţintă spre el, bîjbîiau după el, dar nu puteau să-l vadă, înconjurat cum era de cercul lui magic.
— Aduceţi-l pe Vii! Mergeţi de-l aduceţi pe Vii! răsunară într-un tîrziu vorbele moartei.
... Şi deodată o mare linişte învălui biserica; doar în depărtare se auziră urlete de lupi şi curînd după acea, paşi grei răsunară în lăcaşul sfînt: Homa privi cu coada ochiului şi văzu că dihăniile aduc cu ele un omuleţ vînjos şi greoi la mişcări, plin de sus pînă jos de pămînt negru. Mîinile şi picioarele lui, acoperite şi ele de pămînt, ieşeau la iveală aidoma unor rădăcini tari şi vînjoase. Călca greu împiedicîndu-se mereu. Pleoapele lui lungi atîrnau pînă la pămînt. Homa văzu îngrozit că faţa omului era de fier. Dihăniile îl aduseră de subsuori, pînă la locul unde stătea Homa.
— Ridicaţi-mi pleoapele: nu văd nimic! rosti Vii cu un glas ce venea parcă de sub pămînt. Şi atunci toată droaia de pocitanii se repezi să-i ridice pleoapele.
„Nu te uita", îi şopti o voce lăuntrică filozofului. Dar omul nu se putu stăpînişi... privi.
— Iată-l!!! strigă deodată Vii, arătîndu-l cu degetul său de fier... şi toate spurcăciunile, cîte erau acolo, tăbărîră asupra filozofului. Acesta se prăvăli grămadă la pămînt şi în aceeaşi clipă îşi dădu duhul de spaimă.
Tot atunci se auzi cîntecul cocoşului. Era al doilea; pe cel dintîi gnomii nu-l băgaseră de seamă. Speriate, duhurile se năpustiră care cum putură spre ferestre şi uşă, ca să iasă cît mai degrabă afară, dar pîna aici le-a fost: au rămas încremenite chiar acolo, în uşă şi în ferestre. Preotul, care tocmai venise la biserică, rămase locului cînd văzu o astfel de spurcare a sfîntului lăcaş şi nu îndrăzni să citească într-însul slujba de îngropăciune. Şi biserica rămase pe vecii vecilor cu pocitaniile necurate împietrite în ferestre şi în uşă; în jurul ei crescu o pădure sălbatică, rădăcini, buruieni, mărăciniş, şi astăzi nimeni n-ar mai putea găsi drumul spre ea.
Cînd vestea despre întîmplarea aceasta ajunse în cele din urmă pînă la Kiev, şi teologul Haliava auzi şi el de trista soartă a filozofului Homa, un ceas

încheiat rămase nemişcat pradă gîndurilor. în tot acest timp, suferise şi el schimbări mari. Norocul îi zîmbise în viaţă. După ce sfîrşise cu învăţătura, se făcuse clopotar la cea mai înaltă clopotniţă a Kievului şi acum umbla mereu cu nasul spart, pentru că scara de lemn ce ducea la clopot era făcută cît se poate de prosteşte.
— Ai auzit ce-a păţit Homa? îl întrebă într-o zi Tiberiu Gorobeţ, care se apropiase de dînsul; acesta din urmă ajunsese şi el filozof acum şi îşi lăsase o mustăcioară proaspătă.
— Aşa i-a hărăzit Dumnezeu, răspunse clopotarul Haliava. Hai la cîrciumă, să bem pentru odihna sufletului său!
Şi tînărul filozof - care începuse să se folosească de drepturile lui cu tot focul cuvenit, aşa încît şalvarii, surtucul şi pînă şi cuşma lui trăsneau a rachiu şi mahorcă - se arătă în aceeaşi clipă gata s-o facă.
— A fost un om de treabă, Homa ăsta! zise clopotarul, cînd cîrciumarul şchiop aşeză în faţa lui cea de-a treia cană cu băutură. Un om straşnic! Şi a pierit aşa, dintr-un fleac!
— Eu ştiu de ce a murit: pentru că i-a fost teamă. De nu s-ar fi speriat, vrăjitoarea n-ar fi putut să-i vie de hac. Trebuie doar să-ţi faci cruce şi să o scuipi drept pe coadă, şi atunci - gata! Eu ştiu bine ce spun. Că doar aici, la Kiev, toate precupeţele din piaţă sînt vrăjitoare!
Auzind asta, clopotarul încuviinţă cu o înclinare a capului. Dîndu-şi seama însă că limba lui nu e în măsură să rostească nici o vorbă, se ridică încetişor de la masă şi se duse, clătinîndu-se, să se ascundă undeva foarte departe, în buruieni. Făcînd toate astea, nu uită, după vechiul său obicei, să şterpelească o talpă de cizmă veche, aruncată pe laviţă.